

Kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju kod studenata: jesu li sanjari kreativniji?

Šimleša, Dušanka

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, University Department of Health Studies / Sveučilište u Splitu, Sveučilišni odjel zdravstvenih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:176:021110>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2023-09-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University Department for Health Studies, University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Podružnica

SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA

DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ

SESTRINSTVO

Duška Šimleša

**KREATIVNO PONAŠANJE I SKLONOST SANJARENJU
KOD STUDENATA: JESU LI „SANJARI“ KREATIVNIJI?**

Diplomski rad

Split, 2021. godine

SVEUČILIŠTE U SPLITU

Podružnica

SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA

DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ

SESTRINSTVO

Duška Šimleša

**KREATIVNO PONAŠANJE I SKLONOST SANJARENJU
KOD STUDENATA: JESU LI „SANJARI“ KREATIVNIJI?**

**CREATIVE BEHAVIOR AND PROSPENSITY TO
DAYDREAM IN STUDENTS: ARE „DREAMERS“ MORE
CREATIVE?**

Diplomski rad / Master's Thesis

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Vesna Antičević

Split, 2021. godine

Zahvala

Zahvaljujem se mentorici izv.prof. dr. sc. Vesni Antičević na nesebičnoj pomoći i velikoj podršci tijekom svih faza izrade diplomskog rada. Zahvaljujem joj na brojnim korisnim savjetima, raspravama, idejama i stalnoj dostupnosti da odgovori na sva moja pitanja.

Zahvaljujem se svojoj obitelji na podršci i razumijevanju tijekom cijelog mog školovanja.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

DIPLOMSKI RAD

Sveučilište u Splitu

Sveučilišni odjel zdravstvenih studija

Diplomski sveučilišni studij sestrinstvo

Znanstveno područje: Biomedicina i zdravstvo

Znanstveno polje: Kliničke medicinske znanosti

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Vesna Antičević

KREATIVNO PONAŠANJE I SKLONOST SANJARENJU KOD STUDENATA: JESU LI „SANJARI“ KREATIVNIJI?

Dušanka Šimleša, 11265

Sažetak:

Ciljevi: Ciljevi rada bili su ispitati razlike u kreativnom ponašanju, samoprocjeni kreativnosti i dnevnom sanjarenju između studenata na Sveučilišnom odjelu zdravstvenih studija i studenata Filozofskog fakulteta u Splitu, te ispitati mogućnost predviđanja kreativnog ponašanja na osnovi vrste studija, poticanja kreativnosti, dnevnog sanjarenja i otvorenosti prema iskustvima.

Metode: U istraživanju je sudjelovao 121 student sa Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija i Filozofskog fakulteta u Splitu. Istraživanje se provodilo metodom anketiranja tijekom siječnja 2020. Mjerni instrumenti koji su korišteni za dokazivanje hipoteza i specifičnih ciljeva jesu validirani anketni upitnici, odnosno Upitnik općih podataka, Upitnik neprilagođenog dnevnog sanjarenja, Upitnik kreativnog ponašanja, Pitanja o poticanju kreativnog ponašanja, Upitnik samoprocjene kreativnosti i Upitnik otvorenosti. Istraživanjem je utvrđeno da među ispitanicima ne postoji razlika u spolu i dobi prema fakultetu koji studenti pohađaju.

Rezultati: Provođenjem ankete pokazalo se da studenti Filozofskog fakulteta u Splitu imaju više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti i više dnevnog sanjarenja od studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija te da pripadnost studiju Filozofskog fakulteta, više razine dnevnog sanjarenja, veća otvorenost prema iskustvima i poticanje kreativnosti predviđaju više razine kreativnog ponašanja.

Zaključci: Kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju kod studenata povezana je s fakultetom koji studenti pohađaju, pa su studenti ovisno o zahtjevima svoje profesije manje ili više skloni pragmatičnijem pristupu životu, a samim time i manje, odnosno više sanjare te su posljedično, manje ili više kreativni. Tako se kod studenata koji imaju više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti, više dnevnog sanjarenja i veću otvorenost iskustvima predviđa viša razina kreativnog ponašanja. Provedeno istraživanje je jedinstveno te bi rezultati istraživanja mogli unaprijediti spoznaje o sklonosti sanjarenju kod studenata te povezanosti sanjarenja i kreativnog ponašanja. Međutim, nedostatak je istraživanja što je

ono ograničeno samo na studente i što su ispitanici homogeni prema dobi, što bi moglo utjecati na rezultate istraživanja. Osim toga, korištenje samoprocjenskih upitnika može utjecati na objektivnost ispitanika.

Ključne riječi: kreativno ponašanje, sklonost sanjarenju, studenti

Rad sadrži: 54 stranice, 1 sliku, 9 tablica, 2 priloga, 50 literaturnih referenci

Jezik izvornika: hrvatski

BASIC DOCUMENTATION CARD

MASTER'S THESIS

University of Split

University Department for Health Studies

Graduate University Study of Nursing

Scientific area: Biomedicine and health care

Scientific field: Clinical medical science

Supervisor: Associate prof. Vesna Antičević

CREATIVE BEHAVIOR AND PROSPENSITY TO DAYDREAM IN STUDENTS: ARE „DREAMERS“ MORE CREATIVE?

Dušanka Šimleša, 11265

Summary:

Aims: The aims of this paper were to examine differences in creative behavior, self-assessment of creativity and daydreaming between students of the University Department of Health Studies and students of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split, and to examine the possibility of predicting creative behavior based on study type.

Methods: Altogether 121 students participated in this study, of which 80 were the students of the University Department of Health Studies and 41 were the students of the Faculty of Humanities and Social Sciences. The research was conducted by the survey method during January 2020. The measuring instruments used to prove the hypotheses and specific objectives are the validated survey questionnaires as follows: the General Data Questionnaire, the Maladaptive Daydreaming Questionnaire, the Creative Behavior Questionnaire, the Creative Behavior Questions, the Creativity Self-Assessment Questionnaire and the Openness Questionnaire.

Resultates: The research found that there was no gender and age differences among the respondents according to the faculty that students attend. The results showed that students of the Faculty of Humanities and Social Sciences had higher levels of creative behavior, higher self-assessment of creativity and more daydreaming compared to students of the University Department of Health Studies. Further, encouraging creativity by authorities predicted higher levels of creative behavior.

Conclusiones: Creative behavior and a tendency to daydream in students was associated with the faculty that students attend, so students were more or less inclined to a more pragmatic approach to life, and thus less or more daydreamers, and consequently, more or less creative in daily life. Thus, for students who have higher levels of creative behavior, higher self-assessment of creativity, more daily daydreaming and greater openness to experiences, a higher level of creative behavior has been predicted. The conducted research is unique and the results of the research could improve the knowledge about the tendency of

daydreaming in students and the association between daydreaming and creative behavior. However, the limitation of the research is that it is limited to students and that the respondents are homogenous by age, which could affect the results of the research. In addition, the use of self-assessment questionnaires can also affect the objectivity of the respondents.

Keywords: creative behavior, daydreaming, students

Thesis contains: 54 pages, 1 figure, 9 tables, 2 supplements, 50 references

Original in: Croatian

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SUMMARY.....	II
SADRŽAJ.....	V
1. UVOD	1
1.1. KREATIVNO PONAŠANJE	1
1.1.1. Definicija kreativnog ponašanja	2
1.1.2. Vrste kreativnog ponašanja	3
1.1.3. Čimbenici kreativnog ponašanja	4
1.1.4. Kreativno ponašanje i dob	11
1.1.5. Pristupi istraživanju kreativnosti	12
1.2. SANJARENJE.....	15
1.2.1. Obično sanjarenje	16
1.2.2. Dnevno sanjarenje	17
1.2.3. Neprilagođeno dnevno sanjarenje	17
2. CILJ	21
3. IZVORI PODATAKA I METODE	22
3.1. UZORAK ISPITANIKA	22
3.2. METODE	24
3.3. STATISTIČKE ANALIZE	25
3.4. ETIČKO ODOBRENJE ISTRAŽIVANJA.....	25
4. REZULTATI	26
4.1. NEPRILAGOĐENO DNEVNO SANJARENJE	26
4.2. KREATIVNO PONAŠANJE	30
4.3. SAMOPROCJENA KREATIVNOSTI	34
4.4. OTVORENOST	36
4.5. TESTIRANJE HIPOTEZA	38
5. RASPRAVA	41
6. ZAKLJUČCI	45

7. LITERATURA	46
8. ŽIVOTOPIS.....	51
PRILOZI	53

1. UVOD

1.1. Kreativno ponašanje

Sve do danas ne postoji jasna definicija kreativnosti u psihologiji. Većina autora smatra da je kreativnost mogućnost otkrivanja nečeg novog unikatnog i neprocjenjivog, da djeluje iznenađujuće i da nema određeni obrazac ponašanja te izlazi iz okvira svakidašnjeg razmišljanja (1). Kreativnost uključuje prilagodljivost, jedinstvenost i senzibilnost prema idejama koje omogućuju osobi odmak od svakodnevnih nizova razmišljanja, da ih zamijeni aktualnijim i učinkovitijim tako da angažiranost ili uradak ostanu originalni i dosljedni problemu koji se stavio pred osobu (2).

Kreativnost se može tumačiti na dva načina: kao stvaralaštvo ili kao osobina/e koje stimuliraju stvaralaštvo. Iz takva dva tumačenja kreativnosti izdvajaju se dvije teorije o kreativnosti: psihoanalitička teorija i psihometrijski pristup. Psihoanalitička teorija krije izvor energije u podsvijesti. To je energija za stvaralaštvo gdje stvaralački rad nastaje kao sinteza podsvjesnih snaga imunoloških snaga. Psihometrijski pristup naglasak stavlja na nepristranost, a u središtu su koncept i kognitivne sposobnosti koje omogućuju nastanak kreativnog akta.

Kreativnost se ističe kao mentalni proces koji podrazumijeva razvijanje novih teorija, izraza, rješenja nesporazuma, ili novih veza između trenutnih zamisli i izraza. Popularne definicije kreativnosti obično su vidljive iz strategija koje rezultiraju (3):

- kreiranjem ili donošenjem nečeg jednim dijelom ili potpuno novog
- kreiranjem trenutnog modula s novim svojstvima ili karakteristikama
- spoznavanjem dodatnih potencijala koji još uvijek nisu kreirani
- spoznavanjem novih mogućnosti na inovativan način koji je drugačiji od onog što se do danas smatralo ostvarivim

Poželjno kreiranje obradio je Rhodes, i to između kreativne jedinice, kreativnog produkta, kreativnog projekta i kreativnog okruženja. Od navedenih parametara u pravilu je svaki individualno prisutan u kreativnoj strategiji. Johnson ističe da kreativna strategija može obuhvaćati nekoliko shvaćanja vezanih za nemogućnosti rješavanja

problema, jedinstvenost, domišljatost, posebnost, učinkovitost i prihvatljivost vezanu za kreativni proizvod te mentalni napredak, što se kreativnog interpretatora tiče. Također je bitna stavka kako razlučiti ideje koje su povijesno kreativne od ideja koje su mentalno kreativne (to bi bile ideje koje su nove u umu individualca koji ih je dobio). Današnja psihologija veže kreativnost s čeonom moždanom aktivnošću. Osoba se mora truditi da stvori veliki broj ideja, a zatim poništiti one neupotrebljive. Također se spominje još jedna interpretacija kreativnosti, a to je „proces odbacivanja pretpostavki“. Većina kreativnih ideja kod pojedinca se javi kada odbaci pretpostavke koje je unaprijed stvorio te se odluči na sasvim novi stil ili strategiju koja će se većini ili mnogima učiniti nemoguća (3).

1.1.1. Definicija kreativnog ponašanja

Psiholozi i biolozi predlažu brojne definicije kreativnog ponašanja. U *Klaićevu Rječniku stranih riječi* kreativnost znači „stvaralaštvo, tvoračku sposobnost, radnu energiju“ (4), dok se u *Anićevu Rječniku hrvatskoga jezika* određuje kao „osobina onoga koji je kreativan, tj. sposoban za stvaralaštvo i koji ima stvaralačkog duha“ (5).

Runco ističe da je kreativnost sposobnost koja uključuje inovacije i razvoj, pružanje originalne ideje i mogućnosti, ali da je ona i reakcija na izazove života. Ponekad pomaže pri rješavanju problema, ali također ponekad pomaže da se izbjegnu problemi. Kreativnost ima velike koristi za pojedinca i društvo u cjelini (6).

Prema definiciji koju iznose Puccio i Cabra kreativno ponašanje je kreativni čin ili skup djela koji je eksplicitno napravljen kroz ponašanje. To je djelovanje koje dovodi do kreativnog ostvarenja ili rješenja izazova. Kreativno ponašanje je djelovanje što daje rješenje koji se smatra izvornim i korisnim (7).

I drugi autori određuju kreativnost kao originalnost, sposobnost, urođenost, motivaciju, proces, kritičko mišljenje te interakciju s okolinom. Većinu gledišta na pojam kreativnosti obuhvaća definiciji prema kojoj je kreativnost „urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na postojeće stanje, bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (rješenja, ideje, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta

novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenoga socijalnoga konteksta te da je pozitivno usmjerena“ (8).

Treba napomenuti da se zbog cjelovitog pogleda na kreativnost ona treba promatrati odvojeno od rješavanja problema. Naime, kreativnost je ponekad uključena u rješavanje problema, ali ne i uvijek. Osim toga, kreativnost često obuhvaća više od pukog rješavanja problema (primjerice, uočavanje da problem uopće postoji, određenje problema i sl.). Isto tako, neke vrste kreativnosti ne uključuju nikakvo rješavanje problema (9).

Značajke kreativnosti odnose se na „kognitivne sposobnosti, osobne kvalitete i prethodna iskustva“. Nijedan pojedinac ne posjeduje sve značajke kreativnosti, a ni ne posjeduje ih cijelo vrijeme. Velik broj značajki može biti naučen, što su pokazala mnogobrojna istraživanja (10).

Postoji niz teorija vezanih za procese koji generiraju kreativno ponašanje. Freud početkom 20. stoljeća objavljuje da je kreativnost „posljedica tenzija između svjesne realnosti i nesvjesnih nagona“ (2), dok je Maslow 1968. godine vjerovao da je kreativnost motivirana potrebom za samoaktualizacijom (11).

Kreativno ponašanje opisano je kao proces spontanog izražavanja čija je osnova zadovoljavanje bioloških potreba. Godine 1976. Michael Kirton kategorizira kreativno ponašanje pod dva naziva, odnosno kao adaptivno i inovativno kreativno ponašanje. Adaptivni kreativac ponašanje opisuje kao dinamičnu interakciju između osobe i njezinog okruženja koje joj je neophodno za opstanak. Inovativac, pak, zadovoljava kognitivne potrebe za inovativnošću. Dvije ponavljajuće crte kreativnosti kod ljudi su autonomija i znatiželja (12, 13).

1.1.2. Vrste kreativnog ponašanja

Svako se kreativno ponašanje razlikuje po unikatnosti za kreativnost, mentalnom i emotivnom interesu, dobnoj i rodnoj prihvatljivosti te izraženosti. Funkcija kreativnog ponašanja za pojedinca je shvatljiva i jednim dijelom funkcionalno posebna (14).

Postoji jednostavno i složeno kreativno ponašanje. Primjeri jednostavnog kreativnog ponašanja jesu crtanje i slikanje ustaljenim priborom, pravljenje slika i

predmeta s kolaž papirom te pričanje priča na svoj jedinstven način. Složeno kreativno ponašanje podrazumijeva složenije radnje kao što su izrada robota, igračka s daljinskim upravljačem, skladanje glazbe, snimanje filma itd. Kreativna se ponašanja razlikuju i organiziraju po izgledu, kompleksnosti ponašanja i incidenciji pojavnosti kod osobe (14).

1.1.3. Čimbenici kreativnog ponašanja

Među čimbenicima kreativnog ponašanja često se navode inteligencija i ličnost. Ti se čimbenici analiziraju u nastavku.

1.1.3.1. Inteligencija

Inteligencija je pojam koji je nastao od lat. riječi *intelligentia*, a znači „vještina“, „razum“, „razboritost“ (15). Jedna od objašnjenja inteligencije bio bi da se definira kao sposobnost mišljenja koje pospješuje snalaženje u novim situacijama gdje se ne koristi nagonско ponašanje kao ni učenjem stečena znanja i vještine. Kada se govori o inteligenciji također se smatra da ovisi i o društvenim prilikama, nasljednim čimbenicima kao i o utjecaju kulture i okoline u kojoj živimo (15). Stupanj intelektualnog razvoja pojedinca utvrđuje se uz pomoć testova inteligencije. Prvi testovi koji su se koristili potječu od F rancuza A. Bineta i T. Simonea (1904. – 1911). Godine 1912. prvi se put spominje i pojam kvocijenta inteligencije. Kod nas je prve izvorne testove inteligencije sastavio Z. Bujas 1970. godine (15).

Mnogobrojni testovi se koriste u cijelom svijetu, a većinom se sastoje od verbalnog i neverbalnog oblika. Neverbalni oblik u testovima uglavnom se sastoje od opće poznatih ili neobičnih jednostavnih crteža, a verbalni od riječi ili rečenica poznatog jezika. Smatra se da su neverbalni zadatci prihvatljiviji za ispitivanje i usporedbu inteligencije kod osoba različite izobrazbe, kulture i jezika (15).

Najčešće se rezultati testova inteligencije koriste u tumačenju uspjeha u školovanju i profesionalnim sektorima. Smatra se da rezultati u testovima inteligencije

nemaju apsolutnu nego relativnu vrijednost koja se dobije kada se usporedi s odgovarajućom populacijom. Jako je bitno provoditi usporedbu jer na dobiveni rezultat testa inteligencije utječe više čimbenika (kulturalni, obrazovni itd.) osim intelektualne sposobnosti. Postoje bitne individualne različitosti u oblicima intelektualnog djelovanja, pa se tako spominje i više oblika inteligencije (15):

- Socijalna inteligencija (mogućnost razumjevanja i suočavanja s problemima koji uključuju međuljudske odnose)
- Konkretna inteligencija (mogućnost rješavanja problema manipuliranjem relevantnim objektima)
- Apstraktna inteligencija (mogućnost shvaćanja simboličkih i apstraktnih odnosa)

Također, spominje se još i razlika između fluidne i kristalizirane inteligencije. Fluidna inteligencija većinom je pod utjecajem nasljednih čimbenika, dok je kristalizirana inteligencija većinom pod utjecajem naobrazbe i kulturoloških čimbenika (15).

U posljednje vrijeme spominje se još i tzv. emocionalna inteligencija koja je slična socijalnoj, ali još obuhvaća i neintelektualne faktore koji mogu utjecati na napredak u nekoj aktivnosti pa je upitno koliko je to uopće inteligencija u takvom značenju (15).

Termin inteligencija je u psihologiju ušao posredstvom Herberta Spencera, a na temelju Aristotelova pojma „razumijevanje“ u prijevodu poznatog rimskog državnika, filozofa i govornika Cicerona. Korijen suvremenog pojma inteligencija leži u latinskom glagolu *intellegere*, što znači „razumijevati“ (16).

U *Psihologijskom rječniku* naznačeno je da inteligencija „najčešće označava svojstvo uspješnog snalaženja jedinke u novim situacijama, u kojima ne pomaže stereotipno nagonско ponašanje, a ni učenjem stečene navike, vještine i znanja. Za razliku od ovih neplastičnih i reproduktivnih oblika ponašanja koji su korisni samo u nekim prilikama, inteligencija je svojstvo jedinke da pronalazi nove prilagođene reakcije u prilikama bilo koje vrste“ (17).

Dakle, psiholozi smatraju da je inteligencija sposobnost razmišljanja koje pojedincu omogućava svladavanje nepoznatih i novih situacija u kojima ne može upotrijebiti nagonско ponašanje.(17)

Inteligencija je preduvjet za uspješno školovanje, sposobnost prihvaćanja i usvajanja novih kompetencija te adekvatnog obavljanja zadaća i drugih osobnih aktivnosti. Smatra se da je inteligencija povezana s utjecajem cjelokupne osobnosti te da na napredak u nekoj aktivnosti znatnu ulogu mogu imati emotivne, iskustvene i druge karakterne osobine. O načinu funkcioniranja inteligencije pojavljuju se sporovi: je li to originalna mogućnost, odnosno plod temeljnih funkcijskih karakteristika živčanoga sustava ili je inteligencija splet većih mogućnosti koje su zaslužne za mentalno funkcioniranje.(17)

Intelektualna razvijenost ocjenjuje se pomoću testova inteligencije. Godine 1950. Alfred Binet i Theodore Simone kreirali su skalu inteligencije kako bi ispitali razlike u inteligenciji francuskih učenika (18). Test je sadržavao 30 zadataka heterogenog karaktera, a rješavali su ga učenici različite dobi (19).

Na temelju dobivenih rezultata Binet je utvrdio da među učenicima postoje razlike u broju zadataka koje su uspjeli riješiti u zadanom vremenu. Prema tome je zaključio da nečiji stupanj mentalnog razvoja ne treba nužno odgovarati kronološkoj dobi tog pojedinca. Inteligencija se izražava se kvocijentom inteligencije (engl. *intelligence quotient* ili IQ) čiju je osnovnu definiciju 1912. godine formulirao njemački psiholog William Stern. Kvocijent inteligencije je rezultat omjera mentalne dobi dobivene testom (izražene u mjesecima) i kronološke dobi (u mjesecima) (19). Da bi se dobio praktičan broj, dobiveni rezultat se pomnoži s brojem 100. Formula za izračunavanje kvocijenta inteligencija izgleda ovako (21):

$$\text{IQ} = \frac{\text{mentalna dob}}{\text{kronološka dob}} \times 100$$

S obzirom na navedeni izraz zaključuje se da, ako je djetetova mentalna dob veća od njegove kronološke dobi da je dijete napredno, a ako je mentalna dob manja od kronološke dobi, tada je dijete zaostalo. Ako su mentalna i kronološka dob djeteta jednake, dijete je prosječno.(21)

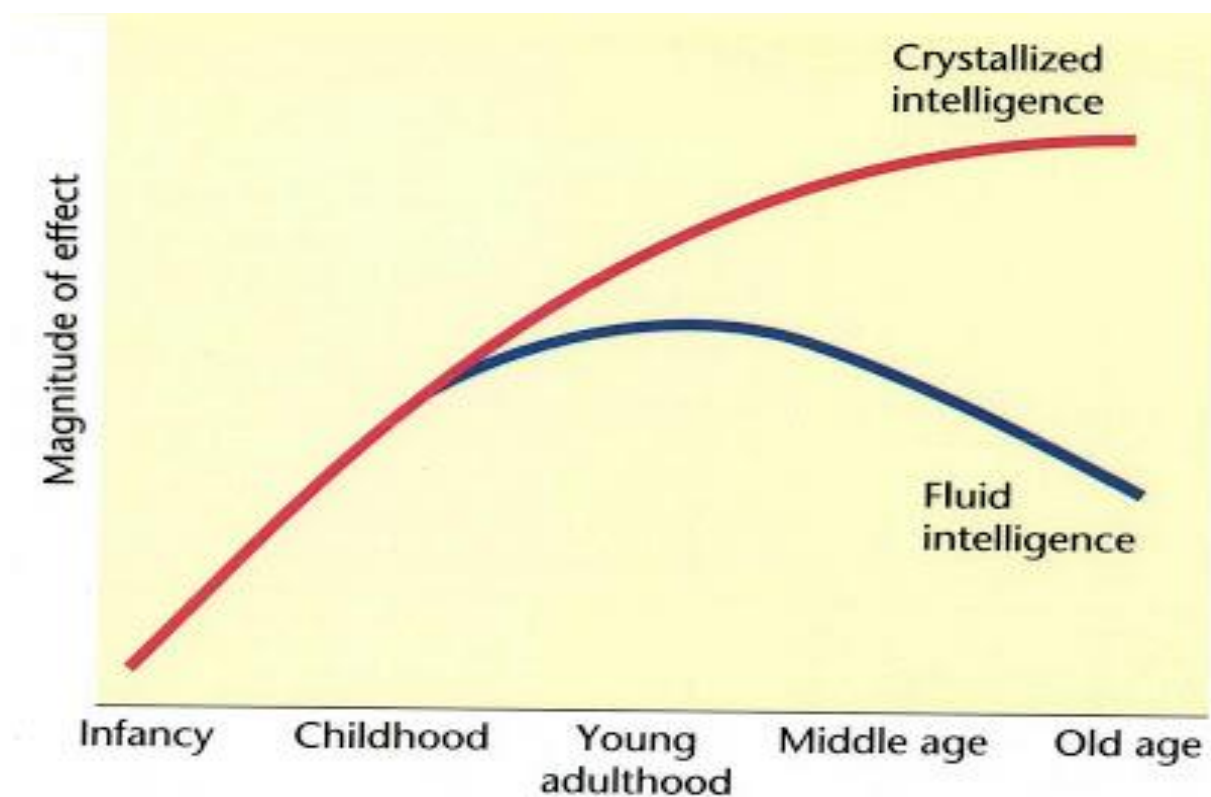
Danas postoje razni testovi inteligencije koji se najčešće sastoje od verbalnog i neverbalnog dijela. U Republici Hrvatskoj i danas se koriste testovi koje je 1970. godine

sastavio Bujas. Rezultati testova inteligencije služe kao pomoćni instrument u predviđanju uspjeha tijekom školovanja i u profesionalnih djelatnosti (22).

Mišljenje je da se testovima inteligencije mjeri generalni (g) faktor inteligencije (engl. *general intelligence factor*), pa je stoga utjecaj iskustva i znanja sveden na minimum. Prema Charlesu Spearmanu, svim inteligentnim ponašanjima zajednički je g faktor. No, postoji i specifični (s) faktor koji je također temelj svakog inteligentnog ponašanja (22).

Generalni faktor je 1971. godine Raymond Cattell podijelio na fluidnu (engl. *fluid intelligence*) i kristaliziranu inteligenciju (engl. *crystallized intelligence*). Pod fluidnom se inteligencijom smatra komponentna inteligencije koja je svakom pojedincu urođena, a koja se odnosi na sposobnost otkrivanja povezanosti u različitim područjima, kao i brzinu promišljanja i snalaženja. S druge strane, kristalizirana inteligencija je ona koju pojedinac stječe tijekom života na temelju svojeg iskustva i obrazovanja, a koja obuhvaća sposobnost izvođenja relacija u posebnim područjima (22). Dobna distribucija fluidne i kristalizirane inteligencije prikazana je na slici 1.

Slika 1. Rast fluidne i kristalizirane inteligencije (23)

Vidljivo je da fluidna inteligencija najbrže raste u djetinjstvu, a svoj vrhunac dostiže u 16. godini života i stagnira do četrdesete godine, nakon čega počinje blago opadati, sve do šezdesete godine kada se taj pad ubrzava. Kristalizirana inteligencija može rasti tijekom cijelog života, no kod nekih osoba je pred kraj života zamijećen tzv. završni pad (pad kognitivnih funkcija kao posljedica propadanja mozga, najčešće zbog neke bolesti)(19).

Ovisno o vrijednosti kvocijenta inteligencije, visina inteligencije se može podijeliti na nekoliko skupina (24):

- izrazito iznadprosječna inteligencija   IQ > 130
- iznadprosječna inteligencija   IQ 111-129
- prosječna inteligencija   IQ 91-110
- ispodprosječna inteligencija   IQ 81-90
- izrazito ispodprosječna inteligencija   IQ < 70

Većina ljudi, točnije oko 50 % populacije ima prosječnu inteligenciju. Nadalje, oko 23 % ljudi ima iznadprosječnu inteligenciju, dok samo 2 % stanovništva ima izrazito iznadprosječnu inteligenciju. S druge strane, oko 23 % stanovništva ima ispodprosječnu inteligenciju, dok oko 2 % ljudi ima izrazito ispodprosječnu inteligenciju (24).

Međutim, skupina teoretičara naglašava da postoje grupni faktori inteligencije. Među novijim teorijama ističe se Gardnerova teorija višestrukih inteligencija. Howard Gardner, američki profesor razvojne psihologije dovodi u pitanje shvaćanje inteligencije kao jedinstvenog konstrukta i sposobnosti logičnog razmišljanja te smatra da je inteligencija značajno raznovrsnija i višeslojna. Naime, Gardner smatra da postoji čak sedam različitih i međusobno relativno nezavisnih inteligencija. To su sljedeće inteligencije (19):

- Lingvistička inteligencija – odnosi se na fonologiju (govorne glasove), sintaksu (gramatiku), semantiku (značenje) i pragmatiku (upotrebu jezika u različitim okruženjima). Lingvistička inteligencija je razvijena u pjesnika, ali je važna i za novinare, odvjetnike, političare itd.
- Glazbena inteligencija – dopušta ljudima da stvaraju, prenose i razumiju značenja zvukova. Očituje se u skladatelja, dirigenata, glazbenika, akustičara itd.

- Logičko - matematička inteligencija – obuhvaća upotrebu i prosuđivanje apstraktnih odnosa. Ta je inteligencija visoko razvijena kod matematičara, računalnih programera, računovodstvenih i financijskih stručnjaka, inženjera, znanstvenika itd.
- Prostorna inteligencija – odnosi se na sposobnost primjećivanja vidnih i prostornih informacija, mogućnost njihove preobrazbe i oblikovanja i mogućnost vidnog zamišljanja bez pomoći vanjskih vidnih podražaja. Razvoj te inteligencije u zapadnim se kulturama potiče u slikarstvu.
- Tjelesno - kinestetička inteligencija – odnosi se na korištenje svih ili samo određenih dijelova tijela za rješavanje nekog problema. Tu inteligenciju posjeduju plesači, penjači po stijenama, sportaši (gimnastičari, košarkaši) itd.
- Intrapersonalna inteligencija – razvija se iz sposobnosti razlikovanja ugone i neugode te djelovanja na temelju tih reakcija. Tu inteligenciju upotrebljavaju pjesnici pri opisivanju svojih unutrašnjih stanja.
- Interpersonalna inteligencija – rabi se kako bi se prepoznali tuđi osjećaji, vjerovanja i namjere. Na tu se inteligenciju oslanjaju terapeuti, roditelji i učitelji.

Važno je naglasiti da su sva krajnja stanja kombinacija više inteligencija. Gardner i suradnici tvrde da se normalni ljudi mogu služiti svim vrstama inteligencije, ali da se međusobno razlikuju prema određenom profilu inteligencije. Taj profil opisuje njihovu jedinstvenu kombinaciju jačih i slabijih vrsta inteligencije koje rabe pri rješavanju problema i stvaranju određenih proizvoda. Te snage i slabosti pomažu u objašnjavanju individualnih razlika (19).

Dakle, prema hijerarhijskim modelima prihvaća se postojanje grupnih faktora. S druge strane, funkcionalni pristup fokusira se na način na koji se odvijaju kognitivne funkcije, zbog čega se inteligencija može shvatiti kao sljedeće (16):

- sposobnost prilagođavanja – pojedinac se prilagođava okolini i/ili, pak, okolinu nastoji prilagoditi samome sebi
- kapacitet za učenje – mjerenjem brzine učenja, odnosno složenosti operacija koje pojedinac može naučiti, pa se može zaključiti da pojedinac nasljeđuje sposobnost učenja, a ne inteligenciju
- apstraktno mišljenje – podrazumijeva sposobnost manipulacije idejama, rezoniranje i dedukciju te korištenje pravila edukacije relacija i korelata

- sposobnost komunikacije – naglašava razumijevanje tuđih emocija, socijalne vještine i sl.

Nekada se smatralo da je inteligencija 80 % ovisna o nasljednim čimbenicima. Međutim, u novije se vrijeme pokazalo da na inteligenciju pojedinca osim nasljednih čimbenika utječe i okolina.(20)

Danas prevladava mišljenje da je inteligencija dio kreativnosti jer ona utječe na kreativnost, ali samo do određene razine. Nakon određene razine mjesto koje inteligencija zauzima u ostvarenju kreativnosti zauzimaju drugi čimbenici. Tako se u istraživanju Jauka i suradnika istraživao odnos između inteligencije te različitih pokazatelja kreativnog potencijala i kreativnih postignuća pomoću segmentirane regresijske analize, i to na uzorku od 297 ispitanika. Rezultati su pokazali pragove samo za mjere kreativnog potencijala, ali ne i za kreativna postignuća. Ti rezultati potvrđuju hipotezu o pragu kvalitativnih pokazatelja kreativnog potencijala. Uz to, dobiveni su dokazi da čim se dostigne prag inteligencije, čimbenici osobnosti postaju predvidljiviji za kreativnost. Nasuprot tome, nije pronađen prag za kreativno postignuće, točnije kreativno postignuće koristi višoj inteligenciji čak i na prilično visokim razinama intelektualnih sposobnosti. (20).

1.1.3.2.Ličnost

Ličnost se može odrediti kao „razmjerno stabilan oblik ponašanja, navika i tendencija, što ga je neka osoba razvila na temelju nasljeđa, u reakcijama na nagrade i kazne koje je primila tijekom života“ (25).

Pojam ličnosti u psihologiji različito se tumači, ovisi o tome podrazumjeva li pod pojmom ličnosti sve ljudske psihološke osobitosti ili samo one koja spadaju pod karakter. Ličnost se uglavnom označava kao jedna cjelina te je ne možemo imati više ili manje već je uvijek nekakva.(25)

U psihologiji se ličnost definira na različite načine. Postoje razni autori koji su pokušali što jednostavnije opisati ličnost. Najizraženiji problem prilikom definiranja ličnosti je taj kako je uopće održati stabilnom ljudskom osobinom. Fulgosi navodi da je

ličnost ili osobnost „jedan od temeljnih pojmova psihologije koji se odnosi na neponovljiv, relativno čvrsto integriran, stabilan i kompleksan psihički sklop osobina koje određuje karakteristično i dosljedno ponašanje pojedinca“. U te se karakteristike ubrajaju intelektualne sposobnosti, sustav vrijednosti, motive, emocije te način ponašanja (26).

Upitno je kod definicije ličnosti koliko se ona može održavati zdravom ljudskom osobinom. Bilo bi poželjno da osobine ličnosti budu postojane ovisno o vremenu i situaciji, odnosno da osoba reagira slično u sličnim situacijama.

Neke osobine ličnosti, odnosno one koje se svrstavaju u tzv. temperament, to zaista jesu (primjerice, ekstravertiranost, agresivnost i submisivnost). Druga su obilježja ličnosti promjenjiva u situacijama i tijekom vremena (primjerice, suosjećajnost, poštenje, vjernost, bezbrižnost itd.), pa ih je teško pripisati osobinama ličnosti (osim pojmu promjenljive ličnosti) (25).

1.1.4. Kreativno ponašanje i dob

Kreativno ponašanje je različito u svakoj životnoj dobi. Tijekom odrastanja i odgoja djeca redovito gube nešto od svoje spontanosti. Smatra se da su predškolska djeca uglavnom kreativnija od školske djece koja su osim obrazovnog utjecaja iz obitelji podvrgnuta i pedagoškim utjecajima tijekom svojeg školovanja, a ti utjecaji ne mogu obraćati pažnju na pojedinačne odlike i zahtjeve djeteta. S obzirom na djetetove godine podrazumijevaju se sljedeća tri pravila (27):

- od četvrte do šeste godine razvija se djetetova kreativna mašta
- od sedme do 11. godine sprječava se pad kreativnosti
- u razdoblju adolescencije kod djeteta se njeguje verbalna kreativnost.

„Sam razvoj kreativnosti temelji se na interesu i motivaciji. Važno je djetetu omogućiti te dvije stavke i poticati i ohrabrivati ga u svakom njegovom koraku“ (27).

Smatra se da IQ nije bitno povezan sa kreativnosti ali Albert i Runco (1986) smatraju da ipak postoji poveznica koja ovisi o visini IQ-a tebi trebao iznositi 120.

Harrington i Barron (1981) smatraju da osobe što su kreativnije su češće i inteligentnije. Veza između inteligencije i kreativnosti proučava se od pedesetih godina prošlog stoljeća pa sve do danas. Joy Paul Guilford jedan je od poznatijih psihologa koji je istraživao poveznicu između kreativnosti i inteligencije te je tvrdio da kreativnost zahtjeva divergentno mišljenje odnosno da kreativna osoba mora biti sposobna pronaći više različitih mogućih rješenja (27).

Kreativnost je bitna u nastavi, pa tako i u nastavi na sveučilišnoj razini. Studenti su u velikom broju kritični i samokritični te se svakodnevno nalaze u problematičnim situacijama koje samostalno rješavaju istražujući i pronalazeći nove ideje. Stevanović citira Schelina koji kaže: „Sva pravila koja se mogu propisati za studiranje, mogu se obuhvatiti jednim jedinim koji glasi: Uči jedino zato da bi sam stvarao“ (28). Kako bi utvrdila što se smatra ometačima i poticateljima kreativnosti u sveučilišnoj nastavi Dubovicki je provela istraživanje među studentima i profesorima na Učiteljskom fakultetu u Osijeku. Pokazalo se da su profesori poticateljima kreativnosti smatrali pozitivan stav profesora prema kreativnosti, manji broj studenata, zadovoljavajući radni prostor itd., a ometačima negativan stav profesora prema kreativnosti u nastavi, opterećenost satnicom, preveliki broj studenata itd. S druge strane, studenti su kao poticatelje kreativnosti shvaćali mogućnost slobodnog izražavanja u nastavi i kretanja po učionici, pohvalu svake ideje, manji broj studenata, novac itd., a kao ometače kreativnosti nedostatak objektivnosti kod profesora, vremensku ograničenost, profesorov autoritet itd. (29).

1.1.5. Pristupi istraživanju kreativnosti

U prvom valu istraživanja kreativnosti od početka pedesetih do kraja sedamdesetih godina prošlog stoljeća istraživači su bili usmjereni na razvijanje psihometrijskih instrumenata kojima bi identificirali značajke kreativnosti u različitim područjima, s težnjom prepoznavanja iznimnih kreativnih potencijala u djetinjstvu koji bi u odrasloj dobi mogli postizati uspjehe u poslovima u kojima je potrebna kreativnost. Prema tome, u tom su valu istraživački bili usmjereni na kreativni produkt, a ne na kreativni proces. Drugi val istraživanja kreativnosti koji se odvijao osamdesetih godina

prošlog stoljeća obilježavaju dva osnovna pristupa kreativnosti koja su se zadržala i danas (3):

- kognitivni pristup (engl. *cognitive approach*) – kreativnost se shvaća kao kognitivni proces, odnosno „mogućnost aktiviranja procesa poput fluentnosti i divergentnog mišljenja koji pomažu dolasku do novih i originalnih ideja“
- pristup temeljen na značajkama ličnosti (engl. *personality approach*) – kreativnost se poima kao „posjedovanje emocionalnih osobina i načina ponašanja koji omogućuju pojavu originalnog i novog u mišljenju“.

Osnova za podjelu kreativnosti na dva istaknuta pristupa proizlazi iz različitih shvaćanja kreativnosti iz antičke Grčke, konkretno od Platona i Aristotela i prvih objašnjenja kreativnosti prema kojima se ona shvaćala kao spiritualni proces, odnosno moć koju je pojedinac dobio od bogova, a koja mu omogućuje inspiraciju za stvaranjem. Takav mistični pristup u shvaćanju kreativnosti s vremenom je zamijenilo shvaćanje prema kojem je moć stvaranja u čovjekovoj prirodi, dok je kasnije prihvaćeno shvaćanje da je kreativnost u prirodi svake osobe. Platon je dijelio ljude prema prirodnim sposobnostima te je isticao da kreativnost nastaje iz nekakve mistične intervencije, da dolazi „izvan“ pojedinca i u skladu s time njome mogu ovladati tek istaknuti pojedinci koje naziva „zlatnim ljudima“. S druge strane, Aristotel je negirao shvaćanje kreativnosti kao spiritualnog procesa te je zagovarao mišljenje prema kojem kreativni zakon mora slijediti neke logične korake i prirodne zaključke (30).

Mističan pristup nije dozvoljavao znanstveno istraživanje kreativnosti, a ni predstavnici pragmatičnog pristupa nisu se bavili empirijskim testiranjem valjanosti svojih ideja te su komercijalizirali kreativnost (31), zbog čega je ta tema u istraživanjima marginalizirana (32).

Prvi veći teorijski pristup kreativnosti u 20. stoljeću jest psihodinamski pristup. Polazište tog pristupa je u Freudovu shvaćanju kreativnosti kao „zdravog oblika sublimacije, preusmjeravanja nagona prema višim psihičkim funkcijama i izražavanja nesvjesnih želja na društveno prihvatljive načine“ (Jukić). Za razliku od prijašnjih pristupa kojima je glavni nedostatak nedovoljna validacija teorije njihovih predstavnika, Freud je svoju teoriju pokušao dokazati provodeći istraživanja slučaja eminentnih kreativaca, kao što je bio Leonardo da Vinci. Međutim, Freud je naišao na prepreku jer

nije bilo moguće izmjeriti konstrukte poput procesa mišljenja, pa nikad nije znanstveno potvrdio svoju teoriju. Ipak, njegovu su teoriju kasnije razvijali brojni psihoanalitičari (30).

Još jedan od pristupa kreativnosti koji se razvio u 20. stoljeću jest psihometrijski pristup čiji je glavni predstavnik američki psiholog Joy Paul Guilford smatrao da u istraživanju kreativnosti ne treba ispitivati samo eminentne umjetnike koji su rijetki, pa se time ograničava kreativnost, već da kreativnost treba istraživati u svakodnevnim područjima (31). Primjenom testova kreativne sposobnosti u svakodnevnim područjima Guilford je želio uočiti sposobnost divergentne produkcije kao najočitije manifestacije kreativnosti kako bi otkrio potencijalne kreativne. Kao kriterije kreativnosti isticao je sljedeće (32):

- „fluentnost (količina; sposobnost iznalaženja mnogih rješenja i mogućnosti)
- fleksibilnost (razmišljanje u više različitih kategorija i različiti pristupi)
- originalnost (jedinstvenost; sposobnost dolaska do novih, neobičnih, nesvakidašnjih zaključaka)
- elaboracija (sposobnost pridodavanja detalja i razrade misli).

Guilfordovi kriteriji i danas se smatraju valjanima u procjeni divergentnog mišljenja. Upravo je sposobnost divergentnog mišljenja kao sposobnosti vezane za kreativnost, a koja „otvara prostor produkciji više mogućih raznolikih rješenja“ značajno u kontekstu suvremene nastave usmjerene na „uvažavanje jedinstvenosti svakog učenika“ (32). Značajno je i Guilfordovo uočavanje sposobnosti transformacije kao sposobnosti vezane za kreativnost jer se može zaključiti da je svaki čovjek sposoban producirati mnogo ideja i fleksibilno ih kombinirati u sadržajne novosti“ (33). Također je značajan Guilfordov model strukture intelekta u kojem se nalazilo 120 čimbenika, a u novije vrijeme njih čak 180, a koji su kombinacija tipova sadržaja, mentalnih operacija i produkata (30).

Iako je psihometrijski pristup brzo prihvaćen te su uz testove kognitivne sposobnosti korišteni i testovi kojima se ispitala sposobnost rješavanja problema, taj pristup kreativnosti također ima određene nedostatke, kao što su trivijalnost brzog načina testiranja i nemogućnost pojašnjenja koncepta i uključivanja same biti kreativnosti (31). Osim toga, kritika psihometrijskog pristupa upućena je testovima divergentnog mišljenja jer se oni mogu koristiti za procjenu potencijala za kreativno

rješavanje problema, ali ne i kao kriterij kojim se uočavaju potencijalni kreativci. Nadalje, Guilford je uključio samo jedan vid kreativnosti te je zanemario motivacijske, emocionalne i socijalne utjecaje koji su važni za pojedinca (32).

Upravo zbog toga razvija se kognitivni pristup kreativnosti čiji predstavnici shvaćaju kreativnost kao neobični rezultat običnih struktura i procesa te se prvenstveno usredotočuju na kognitivne procese koji produciraju kreativne ideje (30). Osim toga, kreativnost nije shvaćena kao posebni i samostalni proces, već kao rezultat istraživanja općeg procesa mišljenja te problema percepcije, pamćenja, zaključivanja i odlučivanja. Međutim, ni kognitivni pristup kreativnosti nije cjelovit (32), pa je postojala potreba za razvojem drugih pristupa kreativnosti.

Tako se razvio socijalno-psihološki pristup ličnosti koji prema kojem se kao izvori kreativnosti shvaćaju varijable ličnosti, intrinzična motivacija i sociokulturno okruženje. Kao osobine ličnosti koje karakteriziraju kreativne pojedince istaknute su neovisna prosudba, samopouzdanje i spremnost na riskiranje, a kao osobine koje omogućuju samoaktualizaciju i ostvarenje svih pojedinčevih potencijala hrabrost, sloboda, spontanost i samoprihvatanje (31). Upravo stoga Maslow razlikuje kreativnost posebnog talenta i kreativnost samoaktualizacije (30). Rogers također razmatra kreativnost kroz osobine ličnosti koje pojedincu omogućuju interakciju s okolinom i samim time dovode do stvaranja kreativnog produkta (30). Međutim, i socijalno-psihološkom pristupu kreativnosti može se uputiti kritika da je jednostran (31).

Kao najbolji pristup kreativnosti koji prevladava u suvremenom shvaćanju kreativnosti ističe se konfluentni ili sustavni pristup kreativnosti. Zagovornici tog pristupa Sternberg, Kaufman, Pretz i Lubart kao važne komponentne kreativnosti ističu intelektualne sposobnosti, znanje, kognitivne stilove, ličnost, motivaciju i okolinu (32). Sve komponente moraju zajednički djelovati kako bi se javila kreativnost, pa je pojedincu potrebno omogućiti da se te komponente razviju.

1.2. Sanjarenje

Sanjarenje je oblik mentalnog funkcioniranja. Većinom se sanjari svaki dan – netko manje, netko više. Pojedinaac sanjari na različitim mjestima – u privatnosti svojeg

doma, na poslu, u školi, na ulici i sl. Najčešće sanjari kada je sam, kada obavlja određene automatske radnje o kojima ne treba razmišljati i kada je dovoljno opušten da se može prepustiti svojim snovima. Pretpostavlja se da se sanjari slučajno kada je pojedinac u fazi maštanja. Obično u svakodnevnom životu pojedinac sanjari kad mu je dosadno te pred sam čin spavanja. Tada svijest odbacuje vanjski svijet, a prihvaća unutarnji.(35)

1.2.1. Obično sanjarenje

Istraživanja su pokazala da se sanjari otprilike 20 do 100 minuta dnevno. Takvo se sanjanje povezuje s noćnim sanjanjem, a događa se za vrijeme REM faze spavanja. Potrebno je osigurati vrijeme kako bi ljudski mozak mogao kvalitetno ispuniti ciklus odmor – aktivnost jer se smatra da je to temeljni moždani ciklus. Freud je smatrao da su i maštanja neka vrsta snova, odnosno da su to neostvarene težnje osobe. Današnja psihologija smatra da su dnevni snovi povezani sa stvarima koje su pojedincu važne u tom određenom razdoblju. Postoje i maštanja koje pojedinac ne želi nikom priznati, iako bi u svakodnevnom životu prekršio neka pravila i učinili nešto što smatra zabranjenim. Istraživanja pokazuju da znatan broj ljudi svakodnevno sanjari i da su u najvećem broju to mladi ljudi. Oko 4 % ljudi sanja toliko učestalo da zbog toga smatraju osobama izrazito sklonima sanjarenju (34).

Većina ljudi sanjari svakodnevno, ali to češće čine mladi ljudi. S godinama se vrijeme koje pojedinac provede u sanjarenju znatno smanjuje. Studenti, primjerice, sanjare o odnosima među njima bliskim ljudima o studiranju, ispitima i karijeri. Sanjarenje služi kao poticaj koji stalno potiče na planiranje akcija, a također pomaže u rješavanju problema i omogućuje određeno razdoblje za oporavak. Dok pojedinac sanja, svijest o svijetu oko njega se gubi ili smanjuje. Misli mu tada lutaju i pojedinac dobiva nove ideje. Neka su istraživanja dokazala da sanjarenje dovodi do psihičkog opuštanja, da popravljaju intelektualno funkcioniranje i oslobađa kreativne mogućnosti (35).

1.2.2. Dnevno sanjarenje

Dnevno (budno) sanjarenje jest svakidašnja, normalna mentalna aktivnost i većinom je prisutna kod svih ljudi. Ono je pokazatelj učinkovitog „povezivanja moždane aktivnosti prema zadanom načinu rada (engl. *default mode network* – DMN)“ koja se pokreće kada mozak miruje ili kada je pojedinac fokusiran na mentalne zadatke (35). Ono podrazumijeva „intenzivno, najčešće slikovito doživljavanje neispunjenih želja u budnome stanju. Ispunjenje želja kvalitetno je kao u snu, izravno je, bez simbolike i ostalih oblika snova“. Pretpostavlja se da dnevno sanjarenje nije poremećaj, ali mu neki autori priklanjaju predpsihotično značenje (36).

Smatra se da dnevno sanjarenje vjerojatno ima simboličko značenje, jer osigurava definiranje zadaće, definiranje odluka, osigurava mentalnu relaksaciju, otklanja dojam monotonije. Za vrijeme sanjarenja misli slobodno nadolaze, a pojedinac lakše prihvaća nove ideje i skloniji je promišljanju o svojim greškama (35).

Dnevno sanjarenje nije patološko stanje, iako sve više rezultata istraživanja upućuje na to da takvo sanjarenje može poprimiti razmjere slične neprilagođenom dnevnom sanjarenju. Prema rezultatima istraživanja koje su Bigelsen i Schupak proveli 2011. godine, a u kojem je sudjelovalo 90 ispitanika koje karakterizira neprilagođeno dnevno sanjarenje pokazalo se da su ispitanici uživali tijekom dnevnog sanjarenja, ali su se istovremeno osjećali uznemireno zbog količine i nekontroliranosti svojeg sanjarenja i njegovih posljedica. Točnije, ispitanici su izvijestili o zabrinutosti koja proizlazi iz tri čimbenika: poteškoće u kontroliranju potrebe ili želje za maštanjem, zabrinutosti da je količina maštanja ometala stvarne odnose i napor te jaki sram i iscrpni napori da se neprilagođeno dnevno sanjarenje skriva od drugih (37).

1.2.3. Neprilagođeno dnevno sanjarenje

Neprilagođeno dnevno sanjarenje (engl. *maladaptive daydreaming* – MD) definirano je kao oblik odmicanja od realnog svijeta. Pojedinci koji pate od tog stanja smatraju ga poremećajem jer često ometa njihov društveni ili profesionalni život, posebno ako ljudsku interakciju počnu zamijeniti fantazijom (35). Zapravo, izvještaj

CNN-a o toj temi iz 2016. godine opisao je kalifornijsku neprilagodljivu sanjaricu, koja je neprestano dobivala otkaze s posla jer je često bila rastresena, nervozna ili kasnila na posao zbog zarobljenosti u maštarijama (38).

Neprilagođeno sanjarenje, koje je odredio Eliezer (Eli) Somer, profesor kliničke psihologije sa Sveučilišta Haifa u Izraelu, svrstava se u psihijatrijsko stanje. To je stanje u kojem pojedinac intenzivno sanjari mnogo vremena svakodnevno, pri čemu to negativno utječe na njegov svakodnevni život (38, 39). Za razliku od uobičajenog dnevnog sanjarenja neprilagođeno dnevno sanjarenje navodi pojedinca na neprestano ponavljanje procesa sanjarenja koje može trajati satima, otprilike 4,5 sati dnevno, što je četvrtina vremena koje pojedinac provede budan (35). Dakle, pojedinac koji je sklon neprilagođenom dnevnom sanjarenju jako mnogo vremena provode sanjareći.

Treba naglasiti da unatoč tome što pojedinac koji je sklon neprilagođenom dnevnom sanjarenju mnogo vremena provodi u mašti, nikada ne miješa stvarnost i maštu, odnosno on je gubi svijest o svojem ponašanju. Na takvo ponašanje ukazuju sanjarenja koja su toliko živa da ih je teško prekinuti, otežano obavljanje svakodnevnih aktivnosti, problemi sa spavanjem, izvođenje nesvjesnih i neprilagođenih pokreta tijekom sanjarenja itd. (40).

Uvidom u dostupna istraživanja može se zaključiti da ne postoje nekakvi simptomi neprilagođenog dnevnog sanjarenja (ono nije prihvaćeno kao psihijatrijska dijagnoza). Naime, neprilagođeno dnevno sanjarenje se ne uklapa u dijagnostičke kriterije za bilo koji mentalni poremećaj koji je do danas poznat i kao takav prihvaćen, ali se uklapa u razna psihopatološka stanja. Prema procjeni psihijatrijskih komorbiditeta kod pojedinaca koje karakterizira neprilagođeno dnevno sanjarenje čak tri četvrtine tih pojedinaca (74,4 %) zadovoljava kriterije da se uvrste u više od tri različita psihijatrijska poremećaja, dok dvije petine takvih pojedinaca (41,1 %) zadovoljava kriterije za uvrštavanje u više od četiri različita psihijatrijska poremećaja. Pri tome se najčešćim komorbiditetnim poremećajem smatra ADHD (preklapanje u 76,9 % slučajeva), a ističu se i anksioznost (71,8 %), depresija (66,7 %) i opsesivno-kompulzivni poremećaj (53,9 %). Značajno je da je 28,2 % ispitanika pokušalo samoubojstvo. Pojedinci koji ispunjavaju kriterije za neprilagođeno dnevno sanjarenje imaju složene psihijatrijske probleme koji obuhvaćaju niz poremećaja opisanih u DSM 5 klasifikaciji bolesti. To otkriće pruža dokaze da se neprilagođeno dnevno sanjarenje razlikuje od uobičajenog

sanjarenja te da te osobe doživljavaju znatne nevolje i smetnje (41). U više država provedeno je longitudinalno istraživanje u kojem su sudjelovali pojedinci koje karakterizira neprilagođeno dnevno sanjarenje, a koji su imali simptome generalizirane i socijalne anksioznosti, disocijacije, opsesivno-kompulzivnog poremećaja, više negativnih osjećaja te manje pozitivnih emocija (42).

Postoje znakovi koji ukazuju na neprilagođeno dnevno sanjarenje kao što su (38):

- prekomjerno sanjarenje koje se nerijetko poistovjećuje s ovisnošću
- prekomjerno sanjarenje nerijetko uočavamo već u djetinjstvu
- sanjarenje kojem poticaj daju knjige, glazba i drugi mediji
- ispunjen dan nerijetko bude pomno isplaniran u mašti i često usko povezan s radnjom nekog filma ili romana
- generalizirani pomak za vrijeme sanjarenja je uobičajen, ali ne mora uvijek biti prisutan – okret, hod, ljuljanje itd.
- ljudi koji pate od neprilagođenog dnevnog sanjarenja svjesni su razlike između sna i stvarnosti (to je stavka koja ih čini različitima od ljudi sa psihotičnim poremećajima) te se tijekom sanjarenja mogu ponekad smijati, plakati, razgovarati ili praviti grimase.
- tijekom sanjarenja pojedinci koji pate od neprilagođenog dnevnog sanjarenja znaju zanemariti osnovne životne navike: hranu, osobnu higijenu i ostale svakodnevne aktivnosti.

Somer tvrdi kako bi neprilagođeno dnevno sanjarenje moglo biti ishod nasilnog ponašanja i stresova. Naime, kako bi pojedinac izbjegao stres, on „bježi“ u svoj unutarnji svijet sanjareći i u tom svijetu ostaje i po nekoliko sati. Takvim pojedincima zapravo neprilagođeno dnevno sanjarenje pruža olakšanje jer ne moraju razmišljati o svojim problemima. U Somerovu istraživanju pacijenti su upotrijebili vlastita sanjarenja kao oblik odupiranja i bijega iz negativnih situacija (35).

Ne postoji jedinstveni način da se postavi dijagnoza neprilagođenog dnevnog sanjarenja. Somer je formirao *Maladaptive Daydreaming Scale* (MDS) koja može pomoći u utvrđivanju postojanja neprilagođenog dnevnog sanjarenja kod osobe. Ta se skala sastoji od 14 dijelova i utvrđuje pet ključnih karakteristika neprilagođenog dnevnog sanjarenja (35):

- kvaliteta (detalji i sadržaj snova)
- vještina osobe da kontrolira san i snove
- sposobnost osobe da kontrolira količinu emocionalnog stresa
- sposobnost osobe da percipira prednosti sanjarenja
- procjena utjecaja sanjarenja na obavljanje svakodnevnih aktivnosti osobe.

Ponekad se neprilagođeno dnevno sanjarenje dijagnosticira pod dijagnozom shizofrenije kao vrsta psihoze, ali se to smatra pogrešnim jer pojedinci koji boluju od shizofrenije ne razlikuju stvarnost od snova, za razliku od ljudi kod kojih je prisutno neprilagođeno dnevno sanjarenje. Često neprilagođeno dnevno sanjarenje može imati jedan ili više simptoma poremećaja. Ne postoji siguran način kako ga dokazati, ali Somer je razvio Maladaptivnu ljestvicu sanjarenja (MDS). MDS se sastoji od 14 dijelova , a 5 je ključnih karakteristika neprilagođenog sanjarenja (sadržaj i kvaliteta snova, sposobnost osobe da kontrolira svoje snove, čovjekove percepcije blagodati sanjarenja količina problema izazvanih sanjarenjem, koliko sanjarenje ometa čovjekovu sposobnost da obavlja svoje svakodnevne aktivnosti) (43).

U ovom istraživanju zanimala nas je izraženost dnevnog sanjarenja kod studenata, pri čemu smo usporedili rezultate studenata različitih znanstvenih područja (studente biomedicine i zdravstva i studente iz područja društveno humanističkih znanosti).

2. CILJ

Ciljevi istraživanja jesu sljedeći:

- ispitati razlike u kreativnom ponašanju, samoprocjeni kreativnosti i dnevnom sanjarenju između studenata dviju sastavnica Sveučilišta u Splitu (Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija i Filozofskog fakulteta);
- ispitati mogućnost predviđanja kreativnog ponašanja na osnovi vrste studija, poticanja kreativnosti, dnevnog sanjarenja i otvorenosti prema iskustvima.

U skladu s ciljevima istraživanja postavljaju se sljedeće istraživačke hipoteze:

- Hipoteza 1: Studenti Filozofskog fakulteta u Splitu imat će više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti i više dnevnog sanjarenja u odnosu na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija.
- Hipoteza 2: Pripadnost studiju Filozofskog fakulteta u Splitu, više razine dnevnog sanjarenja, veća otvorenost prema iskustvima i poticanje kreativnosti predviđati će više razine kreativnog ponašanja.

3. IZVORI PODATAKA I METODE

3.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje se provelo među studentima dviju sastavnica Sveučilišta u Splitu (Sveučilišnom odjelu zdravstvenih studija i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu). U istraživanju je dobrovoljno sudjelovao 121 ispitanik, od toga 80 studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija te 41 student Filozofskog fakulteta u Splitu. Struktura ispitanika s obzirom na njihov spol iznosi se u tablici 1.

Tablica 1. Struktura ispitanika s obzirom na spol

	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija		Filozofski fakultet		Ukupno	χ^2	p*
	N	%	N	%			
Žensko	65	81,25	28	68,29	93	2,559	0,120
Muško	15	18,75	13	31,71	28		
Ukupno	80		41		121		

* χ^2 test

N – broj ispitanika

U obje promatrane grupe prevladavaju studentice, kojih je 12,96 % više među studentima Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija. Nije dokazana razlika između spola ispitanika u odnosu na fakultet koji ispitanici pohađaju ($\chi^2 = 2,559$; $p = 0,120$). Među studentima oba fakulteta prevladavale su osobe ženskog spola. Struktura ispitanika s obzirom na dob prikazana je u tablici 2.

Tablica 2. Struktura ispitanika s obzirom na dob

	N	Medijan	IQR	Z	p*
Sveučilišni odjel zdravstvenih studija	80	20	(19,00-22,00)	0,27	0,787
Filozofski fakultet	41	20	(19,00-21,00)		

N – broj

IQR- interkvartalni raspon

*Mann-Whitney U test

Vidljivo je da je srednja vrijednost dobi jednaka u obje promatrane grupe te je utvrđeno da ne postoji razlika u dobi studenata prema pohađanom fakultetu ($Z=0,27$; $p=0,787$).

3.2. Metode

Istraživanje se provodilo tijekom siječnja 2020. Primijenjeni su sljedeći upitnici:

- Upitnik općih podataka koji sadrži pitanja vezana za socio-demografske podatke o ispitanicima.
- Upitnik neprilagođenog dnevnog sanjarenja (44, 45) – riječ je o upitniku kojim se mjeri u kojem stupnju produženo sanjarenje utječe na socijalne, akademske i poslovne aktivnosti pojedinca. Upitnik sadrži 16 tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali odabirući odgovarajući postotak na skali od 0 do 100 %, a koji je najbliži njihovom iskustvu kada se radi o određenoj tvrdnji. Pritom 0 označava da se pojedinac uopće ne slaže sa sadržajem tvrdnje koja se navodi u upitniku, a 100 da se potpuno slaže s navedenom tvrdnjom.
- Upitnik kreativnog ponašanja (46) – ovaj upitnik sadrži 21 pitanje koja su vezana za aktivnosti kojima se ispitanici bave u slobodne vrijeme. Upitnikom se ispituje učestalost slobodnih aktivnosti, odnosno onih aktivnosti koje ispitanici sami biraju raditi u slobodno vrijeme, a ne aktivnosti koje su im nametnute kao rezultat njihovih akademskih obveza. Ispitanici su na pitanja odgovarali koristeći skalu od 0 do 2, pri čemu 0 znači da se ispitanik nikada nije bavio tom aktivnosti, a 2 da se navedenom aktivnošću bavio više puta.
- Pitanja o poticanju kreativnog ponašanja (46) – obuhvaćaju skup od dva pitanja koja se odnose na to koliko su nastavnici poticali kreativnost kod studenata i koliko su studenti imali koristi od kreativnosti u svojem životu. Studenti su odgovarali koristeći skalu od 1 do 5, a vrijednost 1 značila je nimalo, dok je vrijednost 5 značila redovito poticanje.
- Upitnik samoprocjene kreativnosti (46)– riječ je o upitniku koji sadrži 10 tvrdnji na koje su ispitanici odgovarali koristeći skalu od 1 do 4, pri čemu su označavali onaj broj koji najbolje iskazuje njihovo ponašanje vezano uz kreativnost. Pri tome 1 znači da ispitanik smatra da se istaknuta tvrdnja uopće ne odnosi na njega, a 4 da se potpuno odnosi na njega.
- Upitnik otvorenosti (47) – sadrži deset tvrdnji na koje su ispitani studenti i u ovom slučaju iskazivali stupanj u kojem se određena tvrdnja odnosi na njihovo

ponašanje koristeći određenu skalu. Korištena je skala od 1 do 5, pri čemu je 1 označavao potpuno netočnu tvrdnju, a 5 potpuno točnu.

3.3. Statističke analize

U radu su korištene metode deskriptivne statistike, pri čemu se kao srednja vrijednost koristila aritmetička sredina, a kao pokazatelj odstupanja od aritmetičke sredine koristila se standardna devijacija. Hipoteze su verificirane upotrebom t-testa kojim se ispituje postojanje razlika u razini kreativnog ponašanja, samoprocjeni kreativnosti i razini dnevnog sanjarenja u odnosu između studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija i studenata Filozofskog fakulteta, dok su utjecaji studija, razine dnevnog sanjarenja, otvorenosti prema iskustvima i poticanja kreativnosti na kreativno ponašanje ispitani regresijskom analizom. Statistička analiza provedena je u programu STATISTICA 12, a rezultati su interpretirani na razini značajnosti $p < 0.05$.

3.4. Etičko odobrenje istraživanja

Provođenje ovog istraživanja odobrilo je Etičko povjerenstvo Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija u Splitu. Odluka o odobrenju nalazi se u prilogu rada.

4. REZULTATI

4.1. Neprilagođeno dnevno sanjarenje

Izraženost neprilagođenog dnevnog sanjarenja ispitana je Upitnikom neprilagođenog dnevnog sanjarenja koji se sastoji od 16 tvrdnji na koje su ispitanici skalom od 0 do 100 % odabirali odgovor koji najbolje opisuje njihovo iskustvo. Prosječne vrijednosti neprilagođenog dnevnog sanjarenja studenata prikazane su u tablici 3.

Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji neprilagođenog dnevnog sanjarenja studenata

Pitanja	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija			Filozofski fakultet		
	N	M	SD	N	M	SD
1. U kojem stupnju glazba koju slušate potiče pojavu dnevnog sanjarenja?	80	36,38	22,68	41	58,78	28,04
2. U kojoj se mjeri imate želju ubrzo vratiti sanjarenju nakon što ste u tome bili prekinuti zbog izvršavanja svakodnevnih obveza?	80	30,50	23,49	41	43,66	27,55
3. Koliko često Vaša sanjarenja prate vokalni zvukovi (primjerice, pričanje) ili izrazi lica (primjerice, osmijeh)?	80	23,50	25,11	41	40,49	29,24

4. Uznemiruje li Vas ako u nekom razdoblju života zbog svakodnevnih aktivnosti ne možete sanjariti u jednakoj mjeri kao i inače?	80	18,88	22,95	41	26,10	27,10
5. U kojem stupnju osjećate kako sanjarenje ometa izvršavanje svakodnevnih aktivnosti?	80	16,25	22,13	41	24,63	20,26
6. Koliko Vas uznemiruje količina vremena koju provodite u sanjarenju?	80	10,63	20,71	41	15,61	18,45
7. Koliko Vam je teško biti usmjeren/a na određeni zadatak bez sanjarenja?	80	18,00	21,61	41	25,85	27,66
8. U kojoj Vas mjeri sanjarenje ometa u ostvarivanju važnih ciljeva u životu?	80	13,38	18,76	41	16,59	20,32
9. Koliko Vam je teško držati pod kontrolom dnevno sanjarenje?	80	15,88	22,03	41	29,27	29,10
10. U kojoj mjeri Vas smeta kada Vas svakodnevne obveze prekinu u sanjarenju?	80	15,50	17,28	41	23,41	26,14
11. Koliko sanjarenje utječe na Vaš akademski/profesionalni uspjeh?	80	15,00	19,81	41	20,49	23,76

12. U kojoj biste mjeri radije sanjarili nego se družili s drugima i bavili se hobijima?	80	24,00	26,80	41	28,05	22,05
13. Koliko je snažna Vaša potreba za sanjarenjem odmah ujutro nakon buđenja?	80	13,38	17,86	41	18,78	23,15
14. Koliko često Vaše sanjarenje uključuje fizičke aktivnosti (primjerice, pokrete rukama, hodanje, ljuljanje i sl.)?	80	18,38	23,94	41	23,41	23,73
15. U kojoj mjeri osjećate ugodu ili užitek tijekom sanjarenja?	80	35,63	25,84	41	57,07	33,03
16. U kojoj mjeri Vaše sanjarenje ovisi o neprestanom slušanju glazbe?	80	21,25	27,07	41	36,10	30,16
Neprikladno dnevno sanjarenje	80	20,41	15,48	41	30,52	15,24

N – broj ispitanika

M – medijan

SD – standardna devijacija

Najveća razina neprilagođenog dnevnog sanjarenja je kod obje promatrane grupe iskazana na pitanje *U kojem stupnju glazba koju slušate potiče pojavu dnevnog sanjarenja?* te je za 22,41 % veća razina kod studenata Filozofskog fakulteta. Najniža razina neprilagođenog dnevnog sanjarenja je kod obje promatrane grupe iskazana na pitanje *Koliko Vas uznemiruje količina vremena koju provodite u sanjarenju?* te je i ta razina veća kod studenata Filozofskog fakulteta, i to za 4,98 %. Ukupna razina neprilagođenog dnevnog sanjarenja je za 10,11 % veća kod studenata Filozofskog fakulteta u odnosu na razinu neprilagođenog dnevnog sanjarenja kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenog studija.

4.2. Kreativno ponašanje

Kreativno ponašanje studenata ispitano je Upitnikom kreativnog ponašanja koji sadrži 21 pitanje o aktivnosti ispitanika u slobodno vrijeme. Upitnikom se ispitivala učestalost navedenih aktivnosti koje su bile rezultat vlastitog izbora ispitanika, a ne rezultat školskih obveza, i to upotrebom skale od 0 do 2, pri čemu 0 označava da ispitanik nikada nije sudjelovao u navedenoj aktivnosti, 1 da je sudjelovao samo jednom ili tek nekoliko puta, a 2 da je sudjelovao više puta. Rezultati dobiveni na temelju tog upitnika prikazani su u tablici 4.

Tablica 4. Deskriptivni pokazatelji kreativnog ponašanja studenata

Pitanja	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija			Filozofski fakultet		
	N	M	SD	N	M	SD
1. Napisali ste kratku priču?	80	0,63	0,74	41	0,85	0,76
2. Napisali pjesmu?	80	0,74	0,74	41	1,12	0,84
3. Osmislili ideju ili zaplet za neko književno djelo?	80	0,64	0,80	41	1,20	0,90
4. Nacrtali ili naslikali neku sliku?	80	1,41	0,74	41	1,41	0,77
5. Nacrtali strip?	80	0,31	0,61	41	0,63	0,73
6. Izradili kolaž?	80	0,74	0,87	41	1,07	0,88
7. Oblikovali figuru ili skulpturu?	80	0,70	0,83	41	0,73	0,78
8. Izmislili svoj recept?	80	0,84	0,80	41	1,02	0,85
9. Izradili poklon?	80	1,56	0,63	41	1,29	0,72
10. Izmislili neku igru?	80	0,98	0,80	41	1,22	0,76
11. Glumili u predstavi?	80	0,81	0,81	41	1,07	0,85
12. Napisali vlastitu skladbu?	80	0,24	0,56	41	0,44	0,71

13. Sašili neki odjevni predmet?	80	0,55	0,71	41	0,61	0,80
14. Oslikali ili ukrasili neki odjevni predmet?	80	0,70	0,66	41	0,80	0,78
15. Osmislili plesnu koreografiju?	80	0,68	0,82	41	0,88	0,87
16. Izradili nakit?	80	0,74	0,82	41	0,93	0,88
17. Sastavili maketu (primjerice neko prijevozno sredstvo)?	80	0,39	0,68	41	0,54	0,71
18. Napravili cvjetni aranžman?	80	0,89	0,86	41	1,12	0,84
19. Prepravili određeni predmet tako da bolje/drugačije funkcionira?	80	1,01	0,80	41	1,37	0,70
20. Oslikali određenu površinu (primjerice, staklo, zid i sl.)?	80	0,94	0,85	41	1,12	0,81
21. Svirali neki instrument?	80	0,90	0,84	41	1,07	0,88
Kreativno ponašanje	80	0,78	0,36	41	0,98	0,38

N – broj ispitanika

M – medijan

SD – standardna devijacija

Među studentima Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija najveću razinu učestalosti ispitanici su iskazali na tvrdnju *Izradili poklon* (prosječna ocjena = 1,56; SD = 0,63). Nadalje, u istoj skupini studenata najnižu razinu učestalosti iskazana je na tvrdnji *Napisali vlastitu skladbu* (prosječna ocjena = 0,24; SD = 0,56).

Studenti Filozofskog fakulteta su za tvrdnju *Naslikali ili nacrtali neku sliku* iskazali najveću razinu učestalosti (prosječna ocjena = 1,41; SD = 0,77). Unutar

navedene grupe studenata najnižu razinu učestalosti studenti su također iskazali na tvrdnju *Napisali vlastitu skladbu* (prosječna ocjena = 10,44; SD = 0,71).

Veća razina ukupnog kreativnog ponašanja utvrđena je kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu (ukupna prosječna ocjena 0,98; SD = 0,38), odnosno za 0,20 % je veća razina kreativnog ponašanja kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu u odnosu na razinu ukupnog kreativnog ponašanja kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija (ukupna prosječna ocjena = 0,78; SD = 0,36)

Koliko su nastavnici poticali kreativnost kod studenata te koliko su koristi u životu imali od kreativnosti studenti su iskazali učestalošću upotrebe na dvije tvrdnje koristeći skalu od 1 do 5, pri čemu se vrijednosti kojima se mjeri poticanje kreativnosti kretale od nimalo (1) do redovito (5). Poticanje kreativnosti prikazano je u tablici 5.

Tablica 5. Deskriptivni pokazatelji poticanja kreativnosti

Pitanja	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija			Filozofski fakultet		
	N	M	SD	N	M	SD
Poticanje kreativnosti ili originalnosti od strane nastavnika	80	2,69	0,96	41	2,90	1,02
Poticanje, nagrađivanje i korist u životu od kreativnog ponašanja ili originalnosti	80	2,88	1,10	41	3,07	1,19
Poticanje kreativnog ponašanja	80	2,78	0,89	41	2,99	0,98

N – broj ispitanika

M – medijan

SD – standardna devijacija

Prosječna razina učestalosti poticanja i nagrađivanja kreativnosti ili originalnosti od strane nastavnika (primjerice, odličnom ocjenom, pohvalom, pažnjom itd.) veća je kod studenata Filozofskog fakulteta u odnosu na drugu skupinu studenata, i to za 0,21 %. Mjera u kojoj je kreativno ponašanje ili originalnost poticana, nagrađena ili je na neki način koristila u životu je također veća kod te skupine studenata, i to za 0,20 % u odnosu na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija. Ukupna razina poticanja kreativnosti je za 0,21 % veća kod studenata Filozofskog fakulteta.

4.3. Samoprocjena kreativnosti

Svoju kreativnost ispitanici su procjenjivali na temelju Upitnika samoprocjene kreativnosti. Taj se upitnik sastoji od 10 tvrdnji na koje su ispitanici iskazivali stupanj u kojoj tvrdnja najbolje iskazuje njihovo ponašanje upotrebom skale od 1 do 4, pri čemu se vrijednosti kreću od „uopće se ne odnosi na mene“ (1) do „u potpunosti se odnosi na mene“ (4). Odgovori su prikazani u sljedećoj tablici.

Tablica 6. Deskriptivni pokazatelji samoprocjene kreativnosti

Pitanja	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija			Filozofski fakultet		
	N	M	SD	N	M	SD
1. Volim smišljati nove načine na koje se nešto može obaviti.	80	2,71	0,77	41	3,02	0,72
2. Lako osmislim više rješenja za određeni problem.	80	2,81	0,73	41	3,10	0,70
3. Mislim da sam kreativan/na.	80	2,63	0,77	41	3,05	0,97
4. Često osjećam da imam mnoštvo ideja.	80	2,76	0,72	41	3,07	0,96
5. Uočavam određene stvari i detalje koje ljudi oko mene ne primijete.	80	3,05	0,71	41	3,37	0,70
6. Prijateljima radije sam/sama izradim čestitku nego da kupim gotovu.	78	2,35	0,96	41	2,29	1,03
7. Ponekad imam potrebu preurediti raspored stvari u	80	3,09	0,87	41	2,93	0,98

prostoriji.						
8. Volim se odijevati originalno.	80	2,48	0,91	41	2,54	1,07
9. Volim se prepustiti maštanju.	80	2,64	0,92	41	3,15	0,85
10. Redovito predlažem rješenja za neki problem.	80	2,56	0,85	41	2,73	1,00
Samoprocjena kreativnosti	80	2,71	0,44	41	2,92	0,58

N – broj ispitanika

M – medijan

SD – standardna devijacija

Tvrđnja *Ponekad imam potrebu preurediti raspored stvari u prostoriji* se u najvećoj mjeri odnosi na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija (prosječna ocjena = 3,09; SD = 0,87), dok se na te studente najmanje odnosi tvrdnja *Prijateljima radije sam/sama izradim čestitku nego da kupim gotovu* (prosječna ocjena = 2,35; SD = 0,96). Tvrđnja *Uočavam određene stvari i detalje koje ljudi oko mene ne primijete* u najvećoj se mjeri odnosi na studente Filozofskog fakulteta (prosječna ocjena = 3,37; SD = 0,70), dok se na te studente najmanje odnosi tvrdnja *Prijateljima radije sam/sama izradim čestitku nego da kupim gotovu* (prosječna ocjena = 2,29; SD = 1,03). Ukupna razina samoprocjene kreativnosti je za 0,22 % veća kod studenata Filozofskog fakulteta.

4.4. Otvorenost

Upitnik o otvorenosti sadrži deset tvrdnji na koje su ispitanici iskazivali stupanj u kojem se navedena tvrdnja odnosi na njihovo ponašanje upotrebom skale od 1 do 5, gdje su se vrijednosti kretale od „potpuno netočno (1) do potpuno točno (5). Odgovori ispitanika na pitanja u Upitniku o otvorenosti prikazana su u tablici 7.

Tablica 7. Deskriptivni pokazatelji otvorenosti

Pitanja	Zdravstveni studij			Filozofski fakultet		
	N	M	SD	N	M	SD
1. Otvoren sam novim životnim iskustvima.	80	3,96	0,93	41	3,98	0,91
2. Volim čuti i drugačija objašnjenja nekih stvari od onih koja su općeprihvaćena.	80	4,23	0,80	41	4,46	0,60
3. Volim originalne (otkačene) ideje i stvari.	80	3,89	1,02	41	4,27	0,84
4. Draža mi je raznolikost od rutine.	80	3,75	1,04	41	3,66	0,99
5. Volim posjećivati nova mjesta.	80	4,60	0,67	41	4,51	0,68
6. Volim se držati stvari koje poznajem.*	80	2,64	0,88	41	2,44	0,92
7. Ne volim promjene.*	80	3,21	0,95	41	3,15	0,99
8. Ne volim isprobavati nove stvari.*	80	3,88	0,95	41	3,93	0,88
9. Otvoren sam za nove ideje i mišljenja.	80	4,05	0,79	41	4,10	0,77
10. Ne volim mijenjati svoje navike.*	80	2,91	1,01	41	2,95	0,80
Otvorenost	80	3,71	0,57	41	3,74	0,53

*korištene inverzne vrijednosti

N – broj ispitanika; *M* – medijan; *SD* – standardna devijacija

Studenti Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija su najveću razinu otvorenosti iskazali na tvrdnju *Volim posjećivati nova mjesta* (prosječna ocjena = 4,60; SD = 0,67). Razina otvorenosti za tu tvrdnju je za 0,09 % veća u odnosu na razinu otvorenosti kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu koji su također na istu tvrdnju iskazali najveću razinu otvorenosti. Najmanju razinu otvorenosti studenti Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija iskazali su na tvrdnju *Volim se držati stvari koje poznajem* (prosječna ocjena = 2,64; SD = 0,88). Razina otvorenosti za tu tvrdnju je veća za 0,20 % u odnosu na razinu otvorenosti kod studenata Filozofskog fakulteta koji su također na istu tvrdnju iskazali najmanju razinu otvorenosti. Ukupna razina otvorenosti je za 0,03 % veća kod studenata Filozofskog fakulteta u usporedbi sa studentima Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija.

4.5. Testiranje hipoteza

Prema prvoj istraživačkoj hipotezi pretpostavilo se da će studenti Filozofskog fakulteta pokazati više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti i više razine dnevnog sanjarenja u usporedbi sa studentima Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija. Razlike u razini kreativnog ponašanja, samoprocjeni kreativnosti te dnevnog sanjarenja kod studenata s dvije sastavnice Sveučilišta u Splitu testirane su se t-testom za nezavisne uzorke.

Tablica 8. Razlike u izraženosti kreativnog ponašanja, samoprocjeni kreativnosti te dnevnog sanjarenja kod studenata

	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija			Filozofski fakultet			t	df	P*
	N	M	SD	N	M	SD			
Neprilagođeno dnevno sanjarenje	80	20,41	15,48	41	30,52	15,24	3,42	119	<0,001
Kreativno ponašanje	80	0,78	0,36	41	0,98	0,38	2,79	119	0,006
Samoprocjena kreativnosti	80	2,71	0,44	41	2,92	0,58	2,30	119	0,023

* *t-test*

N – broj ispitanika

M – medijan

SD – standardna devijacija

df – stupanj slobode

Srednja vrijednost neprilagođenog dnevnog sanjarenja kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu za 10,11 % je veća u odnosu na srednju vrijednost kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija u Splitu. Utvrđena je značajna razlika u razini neprilagođenog dnevnog sanjarenja s obzirom na studij ($t=3,42$; $p<0,001$), koja ukazuje na višu razinu neprilagođenog dnevnog sanjarenja kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu u odnosu na studente SOZS-a.

Srednja vrijednost kreativnog ponašanja također je veća kod studenata Filozofskog fakulteta, i to 0,20 %. Uočeno je da je razlika u razini kreativnog ponašanja s obzirom na studij statistički značajna ($t=119,00$; $p=0,006$), odnosno da višu razinu kreativnog ponašanja imaju studenti Filozofskog fakulteta u Splitu u odnosu na studente SOZS-a.

Srednja vrijednost samoprocjene kreativnosti kod studenata Filozofskog fakulteta je za 0,22 % veća u usporedbi s tom vrijednosti kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija. Utvrđeno je da je razlika u razini samoprocjene kreativnosti s obzirom na studij značajna ($t=119,00$; $p=0,024$), odnosno da višu razinu samoprocjene kreativnosti imaju studenti Filozofskog fakulteta u odnosu na studente SOZS-a. U skladu s time prva se istraživačka hipoteza može potvrditi kao istinita.

Prema drugoj istraživačkoj hipotezi pretpostavljalo se da pripadnost studiju Filozofskog fakulteta u Splitu, više razine dnevnog sanjarenja, veća otvorenost prema iskustvima i poticanje kreativnosti predviđaju više razine kreativnog ponašanja. Regresijski model prikazan je u sljedećoj tablici.

Tablica 9. Predviđanje kreativnog ponašanja na temelju vrste studija, neprilagođenog dnevnog ponašanja, otvorenosti i poticanja kreativnog ponašanja

	B	Pogreška – β	t(116)	p*	F	p**
A	-0,04	0,24	-0,17	0,867	5,39	<0,001
Vrsta studija	0,18	0,07	2,51	0,013		
Neprilagođeno dnevno sanjarenje	0,00	0,00	-0,04	0,969		
Otvorenost	0,18	0,06	3,02	0,003		
Poticanje kreativnog ponašanja	0,06	0,04	1,66	0,100		

[†]Zavisna varijabla = Kreativno ponašanje; *statistička značajnost parametra; **ANOVA test značajnosti modela

Studenti Filozofskog fakulteta u Splitu imaju veću razinu kreativnog ponašanja u prosjeku za 0,18 jedinica te je parametar statistički značajan ($\beta=0,18$; $p=0,013$). Uz studij, statistički značajan utjecaj na kreativno ponašanje utvrđen je za varijablu otvorenosti prema iskustvima ($\beta=0,18$; $p=0,003$), odnosno pokazalo se da svaki porast razine otvorenosti prema iskustvima za jednu jedinicu dovodi do porasta razine kreativnog ponašanja u prosjeku za 0,18 jedinica. Varijable neprilagođeno dnevno sanjarenje i poticanje kreativnog ponašanja nemaju statistički značajan utjecaj na kretanje kreativnog ponašanja. Time je druga istraživačka hipoteza djelomično potvrđena. Drugim riječima, pripadnost studiju na Filozofskom fakultetu i otvorenost prema novim idejama i iskustvima potiče kreativno ponašanje.

5. RASPRAVA

Kreativno ponašanje je čin ili skup djela koji rezultira kreativnim ostvarenjem, odnosno određenim stvaralaštvom. Sanjarenje je pak, oblik mentalnog funkcioniranja.

Rezultati istraživanja pokazali su da studenti Filozofskog fakulteta imaju više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti i više dnevnog sanjarenja u usporedbi sa studentima Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija te da pripadnost studiju Filozofskog fakulteta i više razine otvorenosti prema iskustvima ukazuju na više razine kreativnog ponašanja studenata. Pretpostavlja se da je razlog tome činjenica što su studenti koji odabiru studije društvenih znanosti, pa tako i filozofskog fakulteta, općenito skloniji originalnim izričajima, ali i maštanjima, pa su upravo na temelju svoje osobnosti odabrali upisati filozofski fakultet. S druge strane, studenti Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija su osobe koje su sklonije pragmatičnijem pristupu životu kakav zahtjeva njihova profesija, a samim time i manje sanjare. Iz pozicije studentice zdravstvenih studija, mogu reći da se fakultet bazira na teoretskom i praktičnom dijelu usko vezanim za struku. Većina prakse obavlja se prema kriterijima struke te je prostor za kreativnost dijelom smanjen jer su sestriinstvo i svaka druga profesija na zdravstvenim studijima ograničeni protokolima i pravilima struke. Kreativno se možemo ponašati u pojedinim situacijama suradnje s pacijentom, ali je i tada kreativnost ograničena jer smo dužni poštivati pravila i protokole struke koji najčešće ne dozvoljavaju odstupanja.

Kreativnost je svakako pozitivna ljudska osobina te je poželjno razvijati,⁽⁸⁾ ali na temelju rezultata provedenog istraživanja pokazalo se da kreativnost, barem u slučaju studenata koji su sudjelovali u provedenom istraživanju, sa sobom nosi i više rezultate na skali dnevnog sanjarenja. Dnevno sanjarenje nije štetno dok ne postane neprilagođeno, odnosno dok ne ometa pojedinca koji sanjari u obavljanju svakodnevnih životnih aktivnosti i izvršavanju obveza, u ostvarivanju socijalnih kontakata i dok ne oduzima pojedincu koji sanjari veći dio dana (37). Postoji bitna razlika između dva ispitivana fakulteta. Činjenica je da se studenti sestriinstva educiraju na način da slijede pravila i protokole bez mnogo odstupanja te samim tim nemaju mogućnost pretjeranog kreativnog izražavanja, a za dnevno sanjarenje u procesu rada najčešće nemaju

vremena. Studijski programi iz područja društvenih znanosti, uključujući i filozofski fakultet, većinom su orijentirani na poticanje kritičkog mišljenja, iznalaženja novih rješenja, preispitivanje postojećih saznanja, izražavanja osjećaja i sl., što je blisko poticanju kreativnog mišljenja i ponašanja (28). Studenti na ovim fakultetima često se u radu susreću sa otvorenim pitanjima i neistraženim hipotezama, društvenim pojavama i problemima za čija rješenja ne postoje unaprijed određeni odgovori i pravila. Stoga se stručnjaci iz područja društvenih znanosti u svom radu moraju koristiti različitim analizama, mentalnim eksperimentima te iznalaziti vlastita originalna rješenja pri čemu je kreativnost nužna osobina.

U istraživanju koje su proveli Schumacher i Goodwin na 100 ispitanika pokazalo se da su ispitanici koji su izvijestili o češćim sanjarenjima postigli viši rezultat na intelektualnim i kreativnim sposobnostima te su učinkovitije koristili moždane sustave što je zabilježeno primjenom metode magnetske rezonance (48). Istraživanje koje su proveli Baird i psiholozi sa Sveučilišta Kalifornija u Santa Barbari pokazalo je kako sanjarenje zapravo može koristiti kreativnosti. U tom je istraživanju sudjelovalo 145 studenata preddiplomskih studija koji su rješavali standardni test kreativnosti poznat kao zadatak „neobične upotrebe“. Ispitanici su imali dvije minute da nabroje što više namjena za svakodnevne predmete kao što su čačkalice, cigle i vješalice za odjeću. Nakon što su riješili taj zadatak imali su 12 minuta pauze, a tijekom tog su vremena bili nasumično podijeljeni u tri različita stanja: odmaralište u mirnoj sobi, izvođenje teškog zadatka kratkotrajnog pamćenja ili obavljanje nečega toliko dosadnog da bi izazvalo sanjarenje i lutanje uma. Kad je pauza završila, ispitanici su ponovno zamoljeni da obave zadatak „neobične upotrebe“. Istraživanje je pokazalo da su pojedinci koji su tijekom pauze radili nešto toliko dosadno da je to rezultiralo sanjarenjem znatno bolje riješili zadatak neobične upotrebe od druge dvije skupine ispitanika (49). Međutim, istraživanje koje je proveo Schilder na uzorku od 116 ispitanika na Sveučilištu Tilburg u Nizozemskoj pokazalo je da sanjarenje i lutanje uma ne utječu na kreativnost učinkom na originalnost (50).

Što se tiče razine neprilagođenog dnevnog sanjarenja provedeno istraživanje pokazalo je da je ta razina veća kod studenata Filozofskog fakulteta u odnosu na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenog studija. Studenti zdravstvenih studija svjesni su odgovornosti i mogućih posljedica koje nose njihovi postupci u radu s pacijentima te

rjeđe sanjare jer najčešće u procesu rada za to nemaju ni vremena. Što se tiče razine kreativnog ponašanja, ta je razina također veća kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu u odnosu na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenog studija u Splitu. Kod studenata Filozofskog fakulteta veća je i ukupna razina poticanja kreativnosti ili originalnosti. Isto vrijedi i za razinu samoprocjene kreativnosti (7) koja je veća kod studenata Filozofskog fakulteta. Razina otvorenosti također je veća kod studenata s Filozofskog fakulteta. Dobivene nalaze ne bi trebalo promatrati iz konteksta „manjka“ ili „viška“ kreativnosti već iz konteksta drugačije kognitivne i ponašajne usmjerenosti osoba (28), što vjerojatno može utjecati na odabir studija. Drugim riječima, osobe koje su usmjerene prema pragmatičnim rješenjima problema i poduzimanju konkretnih akcija vjerojatno će birati zanimanja koja zahtijevaju konkretne akcije (32). Takve osobe svoj profesionalni doprinos mogu vidjeti u poduzimanju pragmatičnih rješenja s ciljem ostvarenja vlastitih profesionalnih ciljeva (3). Pri tome to ne znači nedostatak kreativnosti već drugačiji stil razmišljanja i ponašanja što je karakteristično za studije i profesije iz područja biomedicine i zdravstva. S druge strane, osobe koje samoostvarenje doživljavaju kroz neprekidni razvoj mišljenja, usvajanja i prijenosa znanja, maštanja i preispitivanja postojećih vrijednosti, vjerojatnije će birati studije iz područja društveno humanističkih znanosti i filozofije. Pri tome, ne znači da su takve osobe lišene pragmatičnosti i da su neuspješne u rješavanju svakodnevnih životnih problema.

Pokazalo se da nisu provedena slična istraživanja u kojima se ispituju kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju kod studentske populacije u Republici Hrvatskoj i svijetu. U istraživanju koje su proveli Dujčić i suradnici 2018. godine istraživalo se neprilagođeno dnevno sanjarenje kod studenata sa Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija, ali je naglasak u tom istraživanju bio na traženju poveznice između neprilagođenog dnevnog sanjarenja i psihološkog distresa te načina s kojima se pojedinci suočavaju u stresnim situacijama (35). Rezultati tog istraživanja ukazali su da se studenti Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija sa stresom nose na prilagođeni način, što je moguće objašnjenje da imaju manje potrebe za dnevnim sanjarenjem kojim bi „otklonili“ probleme s kojima se suočavaju.

Ipak, riječ je o pretpostavkama koje bi se trebale dodatno ispitati. Može se zaključiti da se rezultati istraživanja koje je provedeno i prikazano u radu mogu tek

djelomično uspoređivati s rezultatima drugih istraživanja. Prema tome, istraživanje provedeno za potrebe ovog rada je jedinstveno. U skladu s time, rezultati provedenog istraživanja mogli bi unaprijediti spoznaje o sklonosti sanjarenju kod studenata te povezanosti sanjarenja i kreativnog ponašanja (35). Takve bi spoznaje mogle utjecati na studente, točnije na to da kontroliraju vrijeme koje provode u sanjarenju.

Međutim, da bi se zaista moglo utvrditi jesu li kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju povezani s fakultetom koji studenti pohađaju trebala bi se provesti slična istraživanja, po mogućnosti na znatno većem uzorku ispitanika. Naime, ograničenje ovog istraživanja jest činjenica da se rezultati istraživanja ne mogu usporediti s drugim sličnim istraživanjima i što je u istraživanju sudjelovao relativno mali udio ispitanika. Također treba istaknuti da je u istraživanju sudjelovala određena skupina ispitanika, odnosno studenti, i da su ispitanici homogeni prema dobi, a to može utjecati na rezultate istraživanja. Isto tako, ograničenje istraživanja jest korištenje samoprocjenskih upitnika, odnosno upitnika pomoću kojih ispitanici sami procjenjuju kako su se osjećali nedavno (u proteklih mjesec dana), pa se time može odražavati samo trenutno stanje ispitanika, a ne ono trajnije. Osim toga, samoprocjena ispitanika može utjecati na objektivnost, jer ispitanici mogu biti neiskreni ili nedovoljno motivirani da posvete pažnju istraživanju, pa mogu označavati odgovore za koje pretpostavljaju da bi mogli biti adekvatni ili čak i nasumično odgovarati.

6. ZAKLJUČCI

Na temelju analiziranog istraživanja zaključuje se sljedeće:

- Razina neprilagođenog dnevnog sanjarenja viša je kod studenata Filozofskog fakulteta, u usporedbi s razinom sanjarenja kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenog studija u Splitu.
- Viša razina ukupnog kreativnog ponašanja utvrđena je kod studenata Filozofskog fakulteta u Splitu, u odnosu na razinu ukupnog kreativnog ponašanja kod studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija.
- Razina poticanja kreativnosti ili originalnosti je viša kod studenata Filozofskog fakulteta u odnosu na studente Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija u Splitu.
- Razine samoprocjene kreativnosti i otvorenosti također su više kod studenata Filozofskog fakulteta.
- Studenti Filozofskog fakulteta u Splitu imaju statistički značajno više razine kreativnog ponašanja, više samoprocjene kreativnosti i više dnevnog sanjarenja od studenata Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija.
- Utvrđen je statistički značajan prediktorski utjecaj pripadnosti studiju Filozofskog fakulteta i otvorenosti na razinu kreativnosti studenata.

7. LITERATURA

1. Barron F. Putting creativity to work. U: Sternberg R, ur. The nature of creativity: Contemporary psychological perspectives. New York: Cambridge University Press; 1988; str. 76-98.
2. Arar Lj, Rački Ž. Priroda kreativnosti. Psiholgijske teme. 2003;12(1):3-22. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/12733> (pristupljeno 12. veljače 2021.)
3. Čudina-Obradović M. Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga; 1990.
4. Klaić B. Rječnik stranih riječi. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske; 1986.
5. Anić V. Rječnik hrvatskoga jezika. Zagreb: Novi liber; 1999.
6. Runco MA. Creativity. Annual Review of Psychology. 2004;55(1):657-687.
7. Cabra JF, Uribe-Larach D. Creative Behavior. U: Carayannis EG, ur. Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship. New York: Springer, 2013, str. 267-271.
8. Treffinger D, Young G, Selby E, Shepardson C. Assessing Creativity: A guide for educators. Sarasota, Florida: The National Research Center on the Gifted and Talented; 2002.
9. Cropley AJ. Creativity in the Classroom: The Dark Side. U: Cropley AJ, Kaufman JC, Runco MA, ur. The Dark Side Of Creativity. Cambridge: Cambridge University Press, str 297-315.
10. Somolanji I, Bognar L. Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja. 2008;54(19):87-94.
11. Maslow AH. Psychology of Being. New York: D.Van Nostrad Company; 1968.
12. Kirton MJ. Adaptors and innovators: A description and measure. Journal of Applied Psychology. 1976;61(5):622-629.
13. Kirton MJ. Adaption-innovation: In the context of diversity and change. New York: Routledge; 2003.
14. Rački Ž. Mjerenje kreativnosti kao skupa definiranih oblika ponašanja. U: Penezić Z i sur., ur., XVIII. dani psihologije u Zadru. Zadar: Sveučilište, Odjel za psihologiju, 2012, str. 134.

15. Hrvatska enciklopedija, Inteligencija. Dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=27600> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
16. Zarevski P. Struktura i priroda inteligencije. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2012.
17. Petz B. i sur. Psihologijski rječnik. Zagreb: Prosvjeta; 1992.
18. Eyseneck HJ. Provjerite svoju inteligenciju. Jastrebarsko: Naklada Slap; 1996.
19. Gardner H, Kornhaber ML, Wake, WK. Inteligencija: različita gledišta. Jastrebarsko: Naklada Slap; 1999.
20. Jauk E, Benedek M, Dunst M, Neubauer AC. The relationship between intelligence and creativity: New support for the threshold hypothesis by means of empirical breakpoint detection. *Intelligence*. 2013;41:212–221. Dostupno na:
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016028961300024X>
(pristupljeno 12. veljače 2021.)
21. Matešić K. Testirajte svoju inteligenciju. Jastrebarsko: Naklada Slap; 1995.
22. Selekcija, Kratka priča o inteligenciji – inteligencija i povijest. Dostupno na:
<https://selekcija.hr/2008/09/kratka-prica-o-inteligenciji/> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
23. Marković L. Poglavlja – mišljenje i inteligencija. Dostupno na:
<https://opca-privatna-gimnazija.hr/wp-content/uploads/2018/06/skripta-MI%C5%A1ljenje-i-inteligencija.pdf> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
24. Ivanov L. Inteligencija. Dostupno na:
www.unizd.hr/portals/12/ppt/03-inteligencija.ppt (pristupljeno 12. veljače 2021.)
25. Hrvatska enciklopedija, Ličnost. Dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=36411> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
26. Fulgosi A. Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja. Zagreb: Školska knjiga; 1997.
27. Matovinović G. Kreativnost djece rane i predškolske dobi (završni rad). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2016.
28. Stevanović M. Edukacija za stvaralaštvo. Varaždinske toplice: Tonimir; 1997.
29. Dubovicki S. Kreativnost u sveučilišnoj nastavi. Osijek: Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera; 2016.

30. Starko AJ. Creativity in the Classroom: Schools of Curious Delight. Mahwah, New York: Lawrence Erlbaum Associates, 2005.
31. Sternberg RJ, Lubart TI. The Concept of Creativity: Prospects and Paradigms. U: Sternberg RJ, ur., Handbook of creativity. Cambridge, UK; Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1999, str. 3-15.
32. Jukić T. Učiteljevo poimanje i poticanje kreativnosti u primarnom odgoju i obrazovanju (doktorska disertacija). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2010.
33. Ozimec S. Otkriće kreativnosti. Varaždinske toplice: Tonimir, 1996.
34. Rijavec M, Miljković D. S onu stranu zrcala. Zagreb: IEP; 1998.
35. Dujić G, Antičević V, Mišetić I. Doprinos neprilagođenog dnevnog sanjarenja razini psihološkog distresa i suočavanju sa stresom. Socijalna psihijatrija. 2020;48:3-19. Dostupno na:
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=345826
(pristupljeno 12. veljače 2021.)
36. Hrvatska enciklopedija, Dnevno sanjarenje. Dostupno na:
<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=15627> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
37. Bigelsen J. Compulsive fantasy: Proposed evidence of an under-reported syndrome through a systematic study of 9 self-identified non-normative fantasizers. Consciousness and Cognition. 2011;20(4):1634-1648. Dostupno na:
https://www.researchgate.net/publication/51681435_Compulsive_fantasy_Proposed_evidence_of_an_under-reported_syndrome_through_a_systematic_study_of_90_self-identified_non-normative_fantasizers (pristupljeno 12. veljače 2021.)
38. Rakshit D. All You Need To Know About Maladaptive Daydreaming. Dostupno na:
<https://theswaddle.com/all-you-need-to-know-about-maladaptive-daydreaming/>
(pristupljeno 4. veljače 2021.)
39. Somer E. Maladaptive Daydreaming: A Qualitative Inquiry. Journal of Contemporary Psychotherapy. 2002; 32(2/3):197-212. Dostupno na:
<https://www.somer.co.il/articles/2002Malaptdaydr.contemp.psych.pdf> (pristupljeno 12. veljače 2021.)

40. Kandola A. What's to know about maladaptive daydreaming? Dostupno na: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/319400> (pristupljeno 12. veljače 2021.)
41. Somer E, Soffer-Dudek N, Ross CA. The Comorbidity of Daydreaming Disorder (Maladaptive Daydreaming). *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 2017;205(7):525-530. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28598955/> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
42. Soffer-Dudek N, Somer E. Trapped in a Daydream: Daily Elevations in Maladaptive Daydreaming Are Associated With Daily Psychopathological Symptoms. *Frontiers in Psychiatry*. 2018;9:194. Dostupno na: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyt.2018.00194/full> (pristupljeno 12. veljače 2021.)
43. Maladaptive Daydreaming. What is maladaptive daydreaming? Dostupno na: <https://www.healthline.com/health/mental-health/maladaptive-daydreaming> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
44. Somer E, Lehrfeld J, Bigelsen J, Jopp DS. Development and validation of the Maladaptive Daydreaming Scale. *Conscious Cogn*. 2016;39:77-91.
45. Mišetić I, Antičević V, Kardum G. Psihometrijske karakteristike hrvatskoga oblika Upitnika neprilagođenoga dnevnog sanjarenja. U: 1. hrvatski kongres psihotraume sa međunarodnim sudjelovanjem – knjiga sažetaka, Split: 1. hrvatski kongres psihotraume, 2017;77.
46. Ljubotina D, Juničić N, Vlahović-Štetić V. Struktura i prediktori samoprocjene kreativnosti kod srednjoškolaca. *Psihologijske teme*, 2015;24(3):369-399.
47. JerneiĆ Ž, Galić Z, Parmač M. Prijevod i adaptacija upitnika International Personality Item Pool – IPIP-300 autora L. R. Goldberga. *International Personality Item Pool. Prijevod i adaptacija upitnika*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; 2007.
48. Maderer J. Daydreaming could be a sign of creativity and intelligence. Dostupno na: <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/lost-in-your-own-thoughts-it-could-signal-creativity-and-intelligence> (pristupljeno 4. veljače 2021.)
49. Baird B i sur. Inspired by Distraction: Mind Wandering Facilitates Creative Incubation. *Psychological Science*. 2012;23(10):1117-1122. Dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/230786381_Inspired_by_Distraction_Min_d_Wandering_Facilitates_Creative_Incubation (pristupljeno 4. veljače 2021.)

50. Schilder J. Daydreaming and Creativity. Dostupno na:

<https://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=141794> (pristupljeno 4. veljače 2021.)

8. ŽIVOTOPIS

OSOBNI PODATCI:

Ime i prezime: Dušanka Šimleša

Datum i mjesto rođenja: 5. kolovoza 1983. godine, Sinj

Državljanstvo: hrvatsko

Adresa stanovanja: Bajagić 153, 21 241 Obrovac Sinjski

E-mail adresa: duska83@hotmail.com

OBRAZOVANJE:

1998. – 2002.	Zdravstvena škola Split (usmjerenje: medicinska sestra/tehničar)
2011. – 2014.	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija u Splitu (preddiplomski studij sestrinstva)
2014. – 2021.	Sveučilišni odjel zdravstvenih studija u Splitu (diplomski studij sestrinstva)

RADNO ISKUSTVO:

Prosinac 2002. – svibanj 2003.	KBC Split – pripravnički staž (prekid zbog trudnoće)
Srpanj 2005. – veljača 2006.	KBC Split – nastavak pripravničkog staža
Kolovoz 2006. – rujan 2006.	Dom zdravlja Sinj; Ordinacija opće medicine dr. Magali Alfirević Pasković
Studeni 2006. – ožujak 2007.	Dom za stare i nemoćne Arkus
Ožujak 2007. – travanj 2009.	„Sano“ – ustanova za zdravstvenu njegu i rehabilitaciju

Travanj 2009. – svibanj 2016.	Dom za stare i nemoćne „Arkus“
Svibanj 2016. – veljača 2019.	OVB Hrvatski ponos Knin; Odjel dugotrajnog liječenja i palijativne skrbi
Veljača 2019. – danas	KBC Split; Klinika za ženske bolesti i porode – neonatologija

ZNANJA I VJEŠTINE:

- poznavanje engleskog jezika (B2)
- posjedovanje vozačke dozvole B kategorije
- rad u programima Microsoft Office (Powerpoint, Excel, Word)
- Windows OS

PRILOZI

Prilog 1. Popis slika i tablica

Popis slika:

Slika 1. Rast fluidne i kristalizirane inteligencije (23) 7

Popis tablica:

Tablica 1. Struktura ispitanika s obzirom na njihov spol 22

Tablica 2. Struktura ispitanika s obzirom na njihovu dob 23

Tablica 3. Deskriptivni pokazatelji neprilagođenog dnevnog sanjarenja studenata..... 26

Tablica 4. Deskriptivni pokazatelji kreativnog ponašanja studenata 30

Tablica 5. Deskriptivni pokazatelji poticanja kreativnosti 32

Tablica 6. Deskriptivni pokazatelji samoprocjene kreativnosti..... 34

Tablica 7. Deskriptivni pokazatelji otvorenosti..... 36

Tablica 8. Razlike u izraženosti kreativnog ponašanja, samoprocjeni kreativnosti te dnevnog sanjarenja kod studenata 38

Tablica 9. Predviđanje kreativnog ponašanja na temelju vrste studija, neprilagođenog dnevnog ponašanja, otvorenosti i poticanja kreativnog ponašanja.....40

Prilog 2. Odluka Etičkog povjerenstva za odobrenje istraživanja

SVEUČILIŠTE U SPLITU
SVEUČILIŠNI ODJEL ZDRAVSTVENIH STUDIJA
Etičko povjerenstvo

KLASA: 001-01/20-01/0009
URBROJ: 2181-228-07-20-0008
Split, 13. studenog 2020.

MIŠLJENJE

Etičkog povjerenstva povodom prijave istraživanja „Kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju kod studenata: jesu li „sanjari“ kreativniji?“
- provedba istraživanja na ljudima

- I. Zaprimljena je zamolba za odobravanje istraživanja „Kreativno ponašanje i sklonost sanjarenju kod studenata: jesu li „sanjari“ kreativniji?“ studentice sveučilišnog diplomskog studijskog programa Sestrinstva, Dušanke Šimleša, pod mentorstvom Izv. prof. dr. sc. Vesne Antičević.
- I. Istraživanje se provodilo u siječnju 2020. na Sveučilišnom Odjelu zdravstvenih studija i Filozofskom fakultetu u Splitu.
- II. Etičko povjerenstvo Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija je na svojoj sjednici održanoj elektroničkim putem, 13. studenog 2020. godine uzelo u obzir sve navedeno u prijavi .
- III. Sukladno odredbi članka 18. Etičkog kodeksa Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija u Splitu, Povjerenstvo je zauzelo stajalište kako je predmetno istraživanje u skladu s odredbama Etičkog kodeksa koje reguliraju istraživanje na ljudima u znanstvenom, istraživačkom i stručnom radu i etičkim načelima Helsinške deklaracije.

Mišljenje je doneseno jednoglasno.

Predsjednik Povjerenstva:
Ante Buljubašić, mag. med. techn.

Dostaviti:

- Podnositelju prijave
- Arhiv Etičkog povjerenstva Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija
- Arhiv Sveučilišnog odjela zdravstvenih studija